

K i o b e n h a v n s U n i v e r s i t e t s J o u r n a l

T r e d i e H e f t e.

I.

Om de i Følge Universitetets nyeste Fundation af 7 May 1788 beskikkede overordentlige Professorer.

Overordentlig Professor (Professor extraordinarius) ved Kiøbenhavn's Universitet var tilforn en blot Titel, hvormed ingen offentlig Løn var forbunden, og som ikke satte en Mand i nogen nærmere Forbindelse med de Studerende, eller paalagde ham nogen Pligt at gaae dem til Haande med Underviisning og Raad. Først i Aaret 1767 fik Universitetet tvende overordentlige Professorer, den ene i Lovkyndigheden, den anden i Philosophien, hvilke ved en overordentlig Løn af Hans Majestæts Kasse bleve forpligtede at læse, disputere og examinere, hver i sin Videnskab. Den første var nuværende Laugmand Hr. Etatsraad Dons, den anden nuværende ordentlige Lærer i Logik og Metaphysik Hr. Prof. Riisbrigh.

Men disse Mænds Beskikkelse grundede sig blot paa en temporær Nødvendighed, som var en Følge, deels af den Misbrug, at man bebyrdede de offentlige beskikkede Lærere med andre, deres Embede som Lærere uvedkommende, Forretninger, og gjorde dem derved mindre nyttige for Universitetet — dette var Tilfældet med den juridiske Lærer — deels af det ulykkelige Designationsystem, hvorefter Lærere bleve ansatte mere for Lønnens end for Forretningernes Skyld.

Dette Systems Virkning har især Philosophien i lang Tid maattet føle, som fra Etatsraad Thestrups Død i Aaret 1750 indtil Hr. Professor Riisbrighs Beskikkelse som overordentlig Lærer i Logik og Metaphysik, har været en Legebold, der med sine Emolumenter tilfaldt enhver som først kunde gribe den. Hvor fast man holdt ved dette Designationsystem, viser dette, at Prof. Riisbrigh, uagtet han i 6 Aar havde forrettet Lærerembedet i Philosophien, behøvede dog i Aaret 1773 at lade sig beskikke til Professor designatus i det philosophiske Facultet, for i sin Tid at faae Udgang til Løn af Universitetet: hvorved han tabte dette, at da en yngre Mand imidlertid var designeret i samme Facultet, maatte han lade denne Forspring for sig til academisk Lønning.

Derimod ere de ved Universitetets nye Fundation ansatte overordentlige Professorer en nye Indretning. Vel taler denne Fundation i 1 §. om overordentlige Professorer som allerede ere. Men man seer tydelig, at derved forstaaes de saa kaldte Designati, som endnu ikke have ordentlig Løn af Universitetets Midler. Hvad der har motiveret disse overordentlige Professorers Beskikkelse, siger Foundationen ikke udtrykkelig. Dog skulde man af de Ord, hvormed Forordningens 1 §. begynder: At det til Videnskabers og Studeringers Fremme agtes nødvendigt, at der ansættes flere Lærere ved Universitetet, slutte, at man ikke har holdet de hidtil

værende Læreres Antal tilstrækkeligt til Videnskaber og Studeringens Forfremmelse. Denne Mangel har jeg ogsaa paaanket i mine Aar 1771 udgivne Resonnement over Kiøbenhavn's Universitet. Jeg siger der S. 35: "Saalænge Kiøbenhavn's Universitet skal beholde sit lærde Monopolium, bør det i det mindste, som andre Societeter der have Monopolium, holdes til at forsyne sig med saa tilstrækkeligt et Antal af alle Slags lærde Vahrer, at enhver Liebhaber efter sin forskiellige Smag, Tilbøylighed, Tid, Alder, Egenfindighed o. s. v. kan blive tilfredsstillt. Det er ikke nok, at der holdes en Lærer for hver Videnskab, om han ogsaa er den dueligste Mand. Ikke nok f. Ex. at der er en beskikket Lærer i Mathematiken, om han og besidder lige sikker Indsigt i alle Mathematikens Dele. Han kan dog ikke læse over alle mathematiske Videnskaber paa cengang, i eet Aar; han kan ikke vælge de Timer, som ere alle lige bekvemme; han kan nu og da forhindres ved Reiser, ved Sygdom, ved andre Tilfælde; og da bliver altid et Antal af Mathematikens Elskere forlegen og maa føle Følgerne af Monopolium. Det er ikke nok, at Academiet er forsynet med gamle Lærere; det maae ogsaa have et Antal af Unge, ikke allene for at afløse de Gamle, men ogsaa for at holde dem muntere og aarvaagne, for at hindre dem fra Lunkenhed og Stoltthed, og at nøde dem til at bekymre sig om Videnskabernes Silvert, om Smagens Forandring i en og anden Videnskab fra Tid til anden. Det er ikke nok, at det har nogle vel afslagne Lærere; det maae have andre, som ere slettere afslagne, og som ved Flid kunne tiene sig frem til bedre Lønning".

Men saa forundrer man sig igien, naar dette var Hensigten med de nye Læreres Beskikkelse, hvorledes man saa ganske kunde glemme de Videnskaber, som ingen egen Lærer havde, og derimod ansætte en, ja

flere overordentlige Lærere for dem, som allerede vare vel forsynede. Saaledes fik det theologiske Facultet sin overordentlige Lærer, endskjønt det allerede havde 4 ordentlige; og om end den ene af disse, Biskoppen over Siællands Stift, pleiede at være frietagen fra academiske Forretninger, saa havde man dog i den nærværende Biskop en Mand, som gjorde sine Pligter, som academisk Lærer, ligesaa godt fyldest, som nogen af hans Colleger. Paa samme Maade skulde det juridiske Facultet, foruden sine tvende ordentlige, altid have tvende overordentlige Professore Juris. I det philosophiske Facultet skulde ansættes 3 nye Lærere, alle i Studier, som allerede havde een Lærer, ja Mathematiken endog allerede tvende. Derimod blev Physiken (som hidindtil havde skiftet om imellem en Lærer i Mathematik og Medicin) henviist til det medicinske Facultet, og allene Lovte givet om en egen Lærers Ansættelse med Tiden i denne Videnskab. Man tænkte intet paa Naturvidenskabens saa mangfoldige Dele, intet paa Cameralvidenskaberne, men beskikkede deri deri ansatte Lærer til overordentlig Lærer i jus publicum i det juridiske Facultet, intet paa Statsphilosophie og Politik. Kort: i Henseende til Videnskabernes Tary blev Universitetet næsten paa samme Fod, som ved Fundatsen af 3te Martii 1732.

Det synes ogsaa, naar man lægger Mærke til den Aand, hvori det hele første Kapitel i den nye Foundation er skrevet, at Hensigten med de nye Professorers Beskikkelse snarere har været, at forebygge Misbrug ved Examinere, naar der bleve satte flere Examinatore, og den studerende Ungdom havde Frihed til at høre Collegier hos hvem den vilde, det være sig en Professor eller Magister legens. Men jeg tvivler meget, at denne Hensigt er bleven opnaaet. Thi saalænge det ikke er Candidaterne formeent, at lade sig examinere af den Professor de have hørt Col-

legier hos (hvilket vel ogsaa vil have store Vanskelig-
heder at formene dem), saa er det naturligt, at de
helft vælge disse, da de kiende deres Foredrag, og kan
vente, at de ikke kræve andet af dem, end hvad de
have underviist i paa deres Collegier. Jeg maae og-
saa tilstaae, at jeg ikke indseer, hvad man mere kan
giøre, for at forsikre sig om de academiske Examiners
Paaalidelighed, end at giøre dem offentlige. Thi
skulde Corruptionen være gaaet saavidt, at man ikke
kunde tiltroe en ordentlig Lærer saamegen Følelse af
Pligt, og Æmhed for sit gode Navn og Nygte, som
udfodres til at forvise Staten om Candidaternes Due-
lighed (saavidt man om samme ved en Examen kan
blive forvisset), saa begriber jeg ikke, hvad Grund
man kunde have til at fatte bedre Tanker i dette
Stykke om de overordentlig beskikkede Lærere, end
om de ordentlige.

Neppe en Maaned var forløben fra den nye Fun-
dations Bekjendtgjørelse, førend Universitetets davæ-
rende Patron H. Exc. Hr. Scheimeraad og Stats-
minister Schaack-Rathlau nedlagde alle sine Embeder
og forlod Hovedstaden. Thi allerede under 13 Junii
1788 erholdt Consistorium ved et Kongel. allernaadigt
Rescript Underrætning om, at H. Majestæt havde
udnævnt Hans Durchlauchtighed Hr. Friderik Chris-
tian, Arveprinds til Schlesvig-Holsteen-Sønderborg,
til at være Patron for Universitetet.

Man fik end strax til at udføre Fundatsens An-
ordning i Henseende til de overordentlige Professorers
Beskikkelse. Og under 6te Septbr. s. A. erholdt
Consistorium det Danske Cancellies Skrivelse, at
H. M. havde under 5te i s. M. beskikket til Pro-
fessoris extraordinarii ved Kiøbenhavns Universitet,
med Ret til at examinere: i Theologien Prof. Adler,
Præst ved den tydske Kirke paa Christianshavn; i Phi-

losophien Prof. Gamborg med 300 Rdlr. aarlig;
endelig Mag. Sneedorff i Historien med 400 Rdlr.

I samme Skrivelse blev Consistorium underret-
tet om, at der til de øvrige overordentlige Professo-
raters Besættelse skulde i alle 3 Faculteter holdes Con-
curs, og at H. M. ved disse Concurser havde udnævnt
til Dommere: ved den theologiske, foruden Faculte-
tet, hvorunder og Biskoppen i Stælland skulde være
indbefattet, Confessionarius Bastholm, Prof. Ad-
ler, Kammerherre Suhm, og Etatsraad Trant som
Medlem af Skole-Commissionen: ved den juridi-
ske, foruden Facultetet, Kammerherre Suhm, Con-
ferentsraad Cordtsen (som den der den Tid forrettede
Jusitiiarii Vices i Høysteret), Etatsraad Trant som
Medlem i Skole-Commissionen, og Jusitirsraad (nu
Conferentsraad) og General-Procurør Colbjørnsen:
ved den mathematiske, foruden de tvende Professorer
i Mathematiken, og Prof. Krazenstein, General-
major Wegener, Prof. Krebs og Capitain Abra-
hamson. Disse Dommere (hedder det i bemeldte
Skrivelse) skulde hver for sig indsende deres Betænk-
ning over Concursernes Udfald, næst motiveret, til
Hans Durchlauchtighed Universitetets Patron, som
derefter forelagger H. M. Indholden deraf til endelig
Resolution.

Denne Maade ved Concurser at beskikke Lærere
ved Universiteter, var ikke nye, men allerede brugt i
Aaret 1739, da en juridisk Profession efter Etats-
raad Høyers Død var bleven ledig, hvortil meldte sig
Kofod Anker, Møllman, Stampe, Wärtberg,
Cold (Fader til vor nuværende Professor i Lovkyndig-
heden) og Niels Korrebøw. Disse sloges næsten et
heelt Aar med hinanden ved Disputationer og Foreles-
ninger om Dyttet, hvilket tilsidt tilfaldt sal. Confe-
rentsraad Kofod Anker, som dog maatte dele Pro-
fessoratets Indkomster med Stampe.

Endnu en sildigere Concurſ, ogſaa i det juridiſke Facultet, blev anſtillet Aar 1772, da et overordentligt Profefſorat Aaret tilſorn var bleven ledigt ved nuværende Langmand Etatsraad Dons's Befordring til Chef for de norſke Sager i Cancelliet. Concurrenterne vare de Herrer Advokat i Høyesteret, nu Conferentsraad og Deputeret i Rentekammeret Colbjørnsen, og Candidaterne Bang, nu Affessor i Hof- og Stadsretten, og Nørregaard, nu ordentlig Professor ved Univerſitetet og General-Auditor i Sve-Etaten. Denne Concurſ beſtod i blotte Forelæſninger paa Latin, ſom holdtes paa Conſiſtorium i Overværelſe af det juridiſke Facultet ſom Dommere, og en eller anden af Cancellie-Collegiet ſom Tilhører.

Ogſaa den nyeste Foundation for Univerſitetet beſtaler denne Maade at vælge Lærere, da den i 1 R. 13 §. anordner: at "naar til et academisk Lørembede findes flere Competentere; imellem hvilke Valget kunde være tvivlſomt, da haver enhver af dem at holde offentlige Forelæſninger, ſaavel i Modersmaalet ſom paa Latin, over viſſe dem forelagte Materier af deres Videnskab; hvilke Forelæſninger i det hele Conſiſtorii Overværelſe ſkal holdes for kyndige Dommere, ſom ſkal være Profefſorerne af det vedkommende Facultet, og 3 à 4 andre, i den Videnskab udi hvilken et Profefſorat er ledigt, bekiendte Lærere uden for Univerſitetet, da derefter bemeldte Dommers Betænkning Os til allernaadigſt Reſolution bliver at forelægge". Fra denne Foundations Anordning veeg man alligevel ved ſidſte Concurſ deri, at Conſiſtorium ikke, ſom Fundatsen beſtaler, blev underrettet om Tiden til Concurſens Anſættelſe, og alſaa ikke var collegialiter tilſtede; og at man foruden de 3 til 4 bekiendte Lærere i hver Videnskab, tog en Mand med til Dommer, ſom Medlem af Skole Commiſſionen; men mærkeligt! ikkun ved den theologiske og juridiſke Concurſ,

ikke ved den mathematiske, da dog hans Sæde i Skole Commiſſionen ligesaavel ſyntes at kunne have berettiget ham til at domme om Concurrenternes Prøver i Mathematik, ſom i Theologie og Lovkyndighed.

Concurrenterne vare ſom bekiendt: i Theologie de Herrer And. Birch (nu Doctor i Theol. Prof. og Præſt til Weiſenhuſet) og Mag. Mønter: i Lovkyndigheden de Herrer Hof- og Stadsrets-Procurator Cold, Secretær Gudenrath og Candidat Schlegel; i Mathematik de Herrer Wolff, Privatdocent, og Warberg, Landmaaler. Kampen beſtod i blotte Forelæſninger, ſom holdtes i Univerſitetets nederſte Hørefal, de fleſte i Modersmaalet, nogle i 5 Dage, andre i 6. Materierne bleve Candidaterne givne 8 Dage i Forveien, og naar enhver ſteeg ned af Cathedret, leverede han en af Dommernes ſin ſkreve Forelæſning. Udfaldet er ligelædes bekiendt: Hr. Mønter blev valgt til den theologiske, Hr. Cold til den juridiſke, og Hr. Wolff til den mathematiske Profefſion.

Kort derefter, i Anledning af Geheimeraad Stampes Død og Hr. Conferentsraad Obelitz's Tiltrædelse til Lønning i det juridiſke Facultet, blev Hr. Schlegel beſkicket til Adjunctus i dette Facultet og at holde Forelæſninger for Hr. Conferentsraad Obelitz, ſom derfor maatte afgive ham 200 Rdt., hvilke ſiden, da Hr. Adjunct Schlegel blev anſat ſom Prof. Juris extraordinarius, bleve deelte i lige Dele imellem ham og Prof. Cold. I Prof. Schlegels Sted blev beſkicket til Adjunct og Notarius i Facultetet Hr. Hartzigkærl, ſom derom paa ſamme Maade ſom tilſorn er meldet, concurrerede med de Herrer Kottbøll, nu Advokat i Høyesteret, og Lange, dengang juridiſk Decanus, nu Byefoged i Weyle.

Hr. Prof. Colds Beſtalling er af 31te October 1788, og udværvnes han deri blot til Prof. Juris extr. her ved Univerſitetet. Men allerede under 26 Septbr.

s. N. havde Hr. Prof. v. Eggers erholdet Bestalling som Prof. *juris publici* extraord. med denne Clausel: dog maae han, ligesom vores øvrige Prof. *extraordinarii*, i sin Tid vente at ascendere i det juridiske Facultet, i Sølge Vores under 12te hujus til Os Elskelige Rector, Proeangler og Professores ergangne almindelige Resolution.

Det i denne Bestalling paaberaabte Rescript af 12te Septbr. 1788 lyder saaledes:

”Vor synderlige Gunst tilførn! Os er allerunderdanigst bleven refereret et af Vores Elskelige kiere Svigersøn Hans Durchl. Friderik Christian, Arveprinds til Augustenborg, Schlesvig, Sønderborg, som Patron for Universitetet i Vores Kongelige Residentsstad Kiøbenhavn indkomne Forslag, angaaende Professorernes Ascension til større Indkomster, og er i Anledning af samme hermed Vores allernaadigste Villie og Befaling, at I bekendtgjøre de nu eller herefter ved bemeldte Universitet ansættende Lærere, hvilket Vi tillige som en uomstødelig Regel ville have fastsat, at de allene have at vente Formørelse i deres Løn og øvrige Indkomster af Vores hvergang fastsættende Bestemmelse, hvorved der kun skal have Hensigt til deres Talenter og større eller mindre Flid, da man paa den Maade kan vente, at de kiendeligst vil vise baade Duellighed og Virksomhed. Dog ville Vi allernaadigst, at de nuværende Ordlnarii og Designati maae beholde uforkrænket deres Rettigheder til at stige efter Anciennitet til bestandig større Indkomster, saa og at Ascensionen til bedre Indkomster allene skal strække sig til de Cor-

pora, som Professorerne i ethvert Facultet for sig ere tillagte. Derefter I Eder o. s. v.”
Christian R.

Bernstorff.

Brandt. Aagaard. Schow. Colbiörnfen.

Ved dette mærkelige Rescript, naar det overholdes, synes de tilbørlige Skranker at være satte, som kan betrygge imod den Frygt, man ellers kunde have, at de med Løn beskikkede overordentlige Professorer ifkun havde verlet Navnet med de Designerede, og at de samme Uleiligheder ved dem fandt Sted, som ved disse. Dog var det samme allerede forebygget ved den nye Foundation af 7de May 1788, efter hvis 1 Kap. 17 §. Kongen forbeholder sig ved forefaldende Vacance, uden at Anciennitet eller Senium her efter allene skal komme i Betragtning, at beskikke til Professor-Embeder, ligesom dertil findes fortrinlig duelige og meest fortiente Mænd, enten ved Universitetet eller og uden for samme.

Imidlertid er det let begribeligt, at de med Løn og Rettighed til at examinere ved Universitetet ansatte overordentlige Lærere altid vil beholde en nærmere Udgang til de ordentlige Professurer, end fremmede Lærde udenfor Universitetet. Villigheden vil ogsaa tale for de Første, naar de ved en ringe Løn have opofret en deel af deres Ungdoms Aar til de Studerendes Veste, og ved Forelæsninger og Skrifter vist, at de ere duelige til Universitetets Tjeneste. Og deri beholder altid den nye Indretning et Fortrin for Designations-Systemet, at en overordentlig Professor har mere Opmuntring til Flid og Duellighed end den designerede. Denne kan trygt hvile paa de Fortienester der skaffede ham Designationen, og være vis paa at nyde Frugten af sin Designation, om han end i sit 40de Aar,

naar et overordentligt Professorat bliver ledigt, skulde staae paa samme Kundskabs-Trin, som han stod i sit 25de, da han blev designeret. Den Overordentlige derimod, som intet jus quæsitum har til at blive ordentlig Lærer, maae idelig frygte, at man kunde betiæne sig af Fundatsen eller det ovenmeldte Rescript, for at støde ham fra hans Haab, naar han ikke var desto sikrere paa sine Fortienester.

De 200 Rdlr. som vare bestemte for en Lector i Chemien, erholdt Studiosus Med. & Pharmac. **Elovius Mangor**, som var antaget til at holde Forelæsninger i Naturhistorien og Chemien i Hr. Ober-Bergcommissarius (nu Obtr-Berghauptmands) **Bräniche's** Fraværelse. Og da Hr. Mangor nu er befordret til Lector i Chemien paa Kongsberg, saa ere disse 200 Rdlr. for en Lærer i Chemien ved Universitetet ledige.

Endelig fik Universitetet, uden for de i Fundationen reglementerede overordentlige Lærere, i Hr. Prof. **Kabbeck's** i Mæret 1790 en nye overordentlig Lærer i det æsthetiske Fag, og blev ham til Løn anvist de 200 Rdlr., som Hr. Conferentsraad **Zübner** indtil videre havde betalt til Universitetets Bibliothek istedet for at lønne en Adjunctus. Paa Consistoriums Forespørgsel, hvorfra disse Penge efter Conferentsraad **Zübners** Død skulde tages, blev svaret: at det vilde beroe paa nærmere Resolution, hvorfra de da vilde indkomme.

Den Sum, som var bestemt til de i Fundationen reglementerede overordentlige Læreres Løn, beløb sig til 2700 Rdlr.; hvilke Lønninger, da Universitetet, (efter H. M. autentiske Erklæring i Fundatsen af 7 May 1788 Kap. I. §. I.) ingen Fond haver

til at lønne flere end visse Professorers ordinarii, bleve anviste paa den Kongel. Kasse, saakonge Universitetets Indkomster dertil ikke ere tilstrækkelige. Da det K. D. Cancellie derefter requirerede disse Penge af det K. Finants-Collegium, erholdt det igiennem sidstbemeldte Collegium H. K. M. Befaling af 13de Junii s. A. at Cancelliet inden en bestemt Tid skulde indkomme med Forslag om: naar og paa hvad Maade disse Extra-Gager kunde for den K. Kasse ophøre. Hvilken K. Befaling det D. Cancellie ved Skrivelse af 12te Julii s. A. bekiendtgjorte Consistorium, og begjærede sammes Betænkning om Maaden, hvorpaa bemeldte Lønninger kunde afholdes af Universitetets Midler. Men da Consistorium intet Fond kiendte, hvorfra disse Gager kunde udredes, vidste det ikke at opgive nogen Udvei til Besparelse for den K. Kasse, men maatte henholde sig til Kongens naadige Lovte og Forsikring i Universitetets nye Fundation. Endelig da den bekiendte Besparelsesplan af 14 Jan. 1791 var vedtagen, indløb følgende Skrivelse fra det K. D. Cancellie til H. H. D. Universitetets Patron:

”Efter det K. Finants-Collegii Meldende herved til, har H. K. Majest. (som finder det uomgængelig nødvendigt at gjøre endel Indskrænkninger i de Allerhøysstammes Kasse for nærværende Tid paaliggende Udgifter) under 14de s. M. paa en i den Henseende af bemeldte Collegio forfattet allerunderdanigst Forestilling, iblant andet allernaadigst resolveret:

At det som til extraordinaire Professorer ved Kiøbenhavns Universitet er bevilget og som beløber sig til 2400 Rdlr. *), skal ophøre, og

*) Nemlig fra den først reglementerede Sum af 2700 Rdlr. vare siden afgangne de 300 Rdlr. som man havde beregnet for en Professor extraordinarius i Philosophien, da paa den Tid de øvrige Concurser stode, ingen

Forflag gjøres til en saadan Indretning, at Universitetet, der er saa vel doteret, selv kan afholde denne overordentlige Udgiwt, dog at 4800 Rdlr. eengang for alle heruil udredes af den K. Kasse. Man undlader altsaa ikke herved underdanig at tilmelde D. Durchl. denne allerhøieste Resolution til fornøden Estterretning, og udbeder man sig lige underdanig Høysammes nærmere Forflag om Maaden, paa hvilken denne Sum best kan tilveiebringes af Universitetets Midler. Det K. D. Cancellie den 5 Februarii 1791."

C. v. Brandt.

Schow. Reiersen.

Saa snart denne Kongel. Resolution var Consistorium communiceret, erklærede det sin Beredvillighed til paa nye at gaae paa Raad, om nogen muelig Udvei var at finde til at lætte denne Byrde for den Kongel. Kasse; men udbad sig i følgende Skrivelse til Patronen nogen Tid til denne vigtige Sags Overlæg:

"Jo mere Consistorium erkender det som en Pligt med Beredvillighed at bidrage til Besparelser, der uforbiegængelig udfordres for at tilveiebringe en rigtig Ligevægt imellem Statens Indtægter og Udgifter; destomere beklager det, det maae tilstaae, at det endnu ikke er istand til at indsee nogen muelig Indretning, hvorved der til at bestride de af S. Majest. extraordinaire Professorer tillagde Sager, kunde blive en aarlig Summa af 2400 Rdlr. tilovers af Universitetets Midler, uden at gjøre Indgreb i den

Bestemmelse, som Testatores have anviiist Renterne af deres Legater til. Imidlertid vilde Consistorium endnu vedblive at anvende al Glid, for at see, om der ved fortsat Opmærksomhed vil kunne findes Udvei, hvorved Beløbet af denne aarlige Udgiwt, uden mindste Skade for Universitetets Studiernes Fremme, kunde formindskes, og Resten der bliver tilbage, bestrides uden mærkelig Tynghed for den Kongel. Kasse. Imidlertid ansøgte Consistorium ved D. Durchl. at erholde en Designation paa Anvendelsen af de 2400 Rdlr., og hvilke Professorer for nærværende Tid høyer samme. For at kunne med en tilstrækkelig Bestemthed foredrage D. Durchl. disse Forflag, seer Consistorium sig nødsaget underdanigst at ansøge om en Opsættelse, der nødvendig behøves til saa nødvendige og vanskelige Undersøgelers Anstiftelse. Kiøbenhavn den 18 Martii 1791".

Moldenhawer.

Woldike.

Derefter overdrog Consistorium sin daværende Rector Hr. Prof. Moldenhawer at opsætte en udsørlig Forklaring, hvoraf det kunde sees, hvad der fra Universitetets Side var foretaget i denne vigtige Sag, og hvorlidet Consistorium kunde mistænkes for nogen enten Uvillighed eller Forsømmelse, om intet hidindtil fra dets Side var bragt i Forflag til de nye Sagers Bestridelse af Universitetets Midler.

Da denne Forklaring kan tiene til at vise Urigtigheden i den Tanke, som mange, endog af de høie Regierings-Collegier, staae i om Universitetets store

meldte sig til at concurreere i Philosophien, og man derefter formodentlig har holdet denne Profession for at være overflødig.

Formue, saa vil jeg meddele den heel og holden, til-
ligemed sine oplysende Betslage:

”Saasnart det af Hans Durchl. Universite-
tets høie Patron var bleven Consistorium paa-
lagt, i Følge den allernaadigste Resolution af
14 Januarii d. N. at indkomme med Forslag til
en saadan Indretning: at den Summa 2400
Rdlr., som aarlig af Kongens Kasse udbetales
i Gager til de overordentlige Professorer, for
Fremtiden kunde bestrides af Universitetet selv;
manglede det ikke i et præliminære Svar over-
hovedet at forestille Sagens store Banskellighed,
og at ansøge underdanigen om den Opsættelse,
som behøvedes til saa mæsommelige Undersøgel-
ser. Man udbad sig tillige en authentisk De-
signation over disse 2400 Rdlrs. specielle An-
vendelse, hvilken Consistorium behøvede, for
at kunne affatte det Forslag, som var det over-
draget. — Saaledes som Consistorium har faaet
Kundskab om den Kongelige Resolution, saale-
des har det Kongelige Finants-Collegium formo-
dentlig ogsaa erhholdet Efterretning om denne
præliminaire Erklærings Indhold, og vil derfor
være redebon til at undersøge, at en Betæn-
ning, der efter sin Natur ikke taaler nogen Jlen,
saa seent indløber. — Jværend Consistorium nu
fremlægger Resultatet af sine Undersøgelser og
igientagne Beraadslagninger denne vigtige Sag
angaaende, til høiere Eftertanke, udbeder det
sig Tilladelse til, i Forveien at berøre nogle Po-
ster, som den meddeelte Befalning paa nye har
bragt i Grindring.

J Universitetets nye Fundats af 7de May
1788 har Hans Majestet Kongen i den 1 S.
I R. allernaadigst anordnet og fastsat: ”Til Vi-
denskabernes og Studeringernes Forfremmelse

agte Vi det nødvendigt, at der ansattes flere
Lærere ved Universitetet, end hidtil have været,
og ville Vi derfor allernaadigst, at foruden de
ordentlige og overordentlige Professore, der al-
lerede ere, endnu nogle extraordinaire i hvert
Facultet skal bestilles”.

Hvorhos var tilføiet følgende allernaadigste
Forsikring: ”Da Universitetet ingen Fond haver
til at lønne flere end visse Professore ordina-
rios, saa have Vi allernaadigst besluttet: at
forunde dem aarlig Løn af Bores egen Kasse,
saalænge Universitetets Indkomster ikke dertil
ere tilstrækkelige”.

Consistorium erkjendte og prisfede i denne al-
lernaadigste Resolution et saa meget større Be-
viis paa Kongens Naade og Gæmildhed mod
Videnskaberne, som den forekom dets egne Om-
stænder og Bønner; og Consistorium var sig be-
vidst, at den ikke var foranlediget ved noget An-
dragende fra dets Side, eller ved den mindste
Deeltagelse i andre Forestillinger. — Blev nu,
som en naturlig Følge af bemeldte Anordning,
den Kongelige Kasse bebyrdet med en nye Ud-
gift, saa havde Consistorium deri ligesaa liden
Deel, som i den Fortieneste at have andraget til
nye Professorers Ansættelse ved Universitetet.
Imidlertid syntes det Kongelige Finants-Colle-
gium dog at savne en væsentlig Egenkab ved
denne Fortieneste, nemlig Angivelse af Tiden,
som denne overordentlige Udgift kunde være, og
af Maaden, hvorpaa den Kongel. Kasse igjen
skulle kunne besties for den. Paa Grund af
denne Bemærkning indgav Collegiet en allerun-
derdanigst Forestilling, hvorpaa der under 13 Ju-
nii 1788 fulgte den Kongel. Resolution, om
hvis Indhold Consistorium fik Underretning ved

Cancellie Skrivelse af 12te Julii, hvoraf her følger Copie under Lirr. A.

Den af Consistorium den Gang forlangte Erklæring (Litr. B.) maatte nødvendigviis blot indskrænke sig til at igientage den Sandhed, som Hans Majestæt selv for nogle Maaneder siden havde bekræftet i den nye Fundats 1 §, den nemlig: "at Universitetet ingen Fond haver til at lønne flere end visse Professores ordinarios". Paa denne afgjorte Sandhed beroede den aller-naadigste Bevilling af Ertragager, og denne gav Grund til det Haab, at disse Gager vilde være ligesaa varige, som den nye Anordning ved Universitetet, og de nye Læreres Situation, for hvilke de allernaadigst vare bestemte.

Snart derpaa blev Consistorium, i Følge en igientagen Affordring (Litr. D.) foranlediget til at give en bestemtere Erklæring (Litr. E.) "at man ikke har kunnet udfinde Udveie til denne Sums Tilbagevinding for den Kongel. Kasse, — hvorfor, dersom disse Professores extraordinarii skulde vedblive, hvilket man har anseet for en for bestandig gjort Indretning, vil det være fornødent, at de af Hans Majestæts Kasse extraordinair lønnes." — Imidlertid havde saavel for som efter disse Erklæringer de nye overordentlige Professorers Udnævnelse sin Fremgang, det i den nye Fundats bestemte Antal af Lærere blev fuldstændigt paa Læreren i Philologien nær, de i denne Henseende af den Kongel. Kasse fra først af bevilgede 2700 Rdlr. bleve, med Undtagelse af de 300 Rdlr., udbetalte til de udnævnte Professorers, og af dem næsten i fulde 2 Aar høvede, da den allerhøieste Kongel. Resolution af 4 Januarii blev Consistorio tilkiendegivet: "at det som til extraordinaire Professorer er bevil-

get, og som beløber sig til 2400 Rdlr., skal oplyse, og Forslag gives til en saadan Indretning, at Universitetet, der er saa vel doteret, selv kan afholde denne overordentlige Udgift". — Den dybeste Vrefrygt, hvori Kongens Universitet ikke nogenstunde haaber at vige for nogen af Hans Majestæts allertroeste Undersaatter, hæftede paa nye alle Betragtninger paa at udfinde muelige Midler til at fyldestgøre den allerhøieste Befaling, og enhver Medlem ønskede saa meget desmere levende, at det maatte lykkes, jo stærkere det følte det var Pligt, efter mueligste Gode at virke med til det veldædige Dyemeds Opnaaelse, som ogsaa denne Resolution sigtede til. — Men med den Frimodighed, som Bevidstheden om at have troelig efterkommet sine Pligter, indgiver, maatte man tilstaae, at ved den omhyggeligste Undersøgelse af Mueligheden at udføre det, som var paalagt, mødte uovervindelige Hindringer, efterdi Fundatores af alle de milde Strikselser, som Universitetet især har at takke for, at det kan kaldes vel doteret, ikke har undladt at ledsage deres Eiendommens Vortskænkelse med de meest nøyagtige Forkrifter for deres Anvendelse, Forkrifter, hvis Bestemthed ikke tillader nogen Slags konstig Operation, men aldeles modsætter sig al vilkaarlig Forandring. — Da altsaa Administratorerne fandt alle Forsøg paa den Kant, naar de ikke vilde handle mod Samvittighed, frugtesløse, saa maatte Consistorium nødvendig give sine Veraadslagninger en anden Vending, og rette sin Opmærksomhed paa Forslag til Reduction af denne, Kongens Kasse bebyrdende, Udgift. — I Følge en Designation, som Universitetets P. t. Rector har faaet fra Finantskassens Directionens Bogholder: Contoir,

ere de 2400 Rdlr., som hidtil have været reglementerte for de overordentlige Professorer, blevne anviste i følgende enkelte Gager:

Til Prof. Münter 400 Rdlr.

" " Cold = 400 "

" " Schlegel 300 "

" " Gamborg 300 "

" " Wolf = 400 "

" " Sneedorf 400 "

Lector Chemiæ Mangor 200 "

De under No. 1 anførte 400 Rdlr. falde nu af sig selv bort, da Dr. Münter allerede hæver der hele Indkomst som Professor ordinarius.

Fremdeles er Prof. Gamborg, i Følge den fra ham indbente og her under Lit. F. tilføjede Erklæring, beredvillig til at opofre de ham tillagde 300 Rdlr., imod at han, som virkelig Provst paa Communitetet, bevilges den fra gammel Tid brugelige Introduction, naar der komme nye Alumni paa Communitetet og Regentens, og han tillige faaer Løste om et aarligt Tilleg af 70 Rdlr., som kunde mangle i, at han fuldkommen blev skadesløs. — Imod Tilstaaelse af det første finder ingen grundet Indvending Sted, og de 70 Rdlr. kunde med Høje lægges paa Communitetets Kasse, da en væsentlig Deel af hans Embede desuden staaer i saa nøye Forbindelse med denne Stiftelse.

Med disse Angivelser, hvorved Summen af de 2400 Rdlr. med et formindskes til 1700 Rdlr., forbinder Consistorium dette Forslag, til de endnu tilbageblivende Gager for Fremtiden at anvende baade de 100 Rdlr. som tilforn af den saa kaldede Studii-Skat bleve udredede til Vikariens, saavelsom de 50 Rdlr. som Provsten ved Communitetet ogsaa fik derfra i alt

150 Rdlr. — Ved de nye Indretninger er en Vikarius uundværlig, og Communitetets Kasse kan holde Provsten skadesløs, hvad de 50 Rdlr. angaaer.

Saaledes havde man da, ved at indtrække den

Münterske Gage paa 400 Rdlr.

Gamborgske = paa 300 "

ved det aarl. Bidrag af Studii-skatten 50 "

Til aarl. Desparelse strax den Summa 850 Rdlr.

Hvad de endnu resterende 1550 Rdlr. angaaer, saa beder Consistorium at overveie: 1) At naar Dr. Münters Gages Tilbageholdelse beregnes fra dette Aars første April, Prof. Gamborgs fra første October, og Anvendelsen af Studii-Skattens tilbudne 150 Rdlr. tog sin Begyndelse med 1ste Julii, da virkes derved en Desparelse i Udgiften, som vil gjøre de allernaadigst bevilgede 4800 Rdlr. for det meste tilstrækkelige til dermed indtil paa tredje Mar at besride de tilbageblevne Gager, om man ogsaa imod al rimelig Formodning sætter, at der ikke i det hele Tidrum skulde indtræffe Leilighed til nye Reductioner. — Dernæst kan man 2) ikke urds-lade med skaanende Hensyn paa nøye Forbindelser, ganske at henstille til høyere Bedømmelse, om af de resterende Gager ikke maatte kunne findes en eller anden, der uden Skade for Studieringerne ved Universitetet kunde tillade en Desparelse ved andenseds at befordre den samme oppebærende Lærde. — Det er langt fra, at Consistorium skulde ansee en eneste af de værdige Mænd, som Hans Majestæt har ansat ved Universitetet, for unyttig paa sin Post. Men skulde ved nøyere Undersøgelse bemærkes, at en eller anden Videnskab forholdsvis var stærkere besat med Lærere, end den umiddelbare Trang

udkrævede, vil det inden et eller to Mars Forløb vist ikke mangle paa Leylighed til at anvise dem et andet passende Sted til deres Forsørgelse og til deres Talenters og Indsigters nyttige og frugtbare Anvendelse.

Skulde endelig alt hidindtil ansøret ikke have den saa sandsynlige Følge, at den tilbageblivende Udgift for Universitetets overordentlige Lærere blev forringet til en ubetydelig Sum; — Skulde en Udgift, som efter Hans Majestæts Forsikring er eragtet nødvendig til Videnskabernes Førfremmelse, — endog naar den er nedsat til det halve — endda formeget behyde Hans Majestæts Kasse, eller ikke kunde bestaae med det fastsatte Besparelses System; saa bliver endnu en Udvei tilovers, ser at angive, men betænkelig at udføre. — I Maret 1732 blev, for at befordre Universitetets ordentlige Professorers Løn, efter allerhøjest Anordning Landsbye-Kirkerne paalagt en ringe Afgift, under Navn af Cathedra-ticum. — At forhøje denne i Forhold til den behøvende Sum, og tillige at indskrænke denne Forhøjelse til den Tid, disse Ertragager varer, var ustridig et Middel, som den sidste muelige Ressource, uden at kunne saavel efter egen, som den almindelige Følelse, raade til at gjøre Brug deraf."

Kiøbenhavn den 21 Junii 1791.

D. G. Molsenhaver.

Woldike.

Bilag.

Litr. A. Det Danske Cancellies Skrivelse til Consistorium.

"Det Kongelige Finants-Collegium har tilmedt det Cancelliet, at, angaaende de 2700 Rdlrs.

Reglementering til 7 Professorers og en Lector Chemix Gagering ved Kiøbenhavns Universitet, er Hans Kongelige Majestæt derafra giort allerunderdanigst Forestilling, hvorpaa det under 13de Junii næstafvigte har behaget allerhøystsamme allernaadigst at resolvee saaledes: De 2700 Rdlrs. aarlige Løn, som af Borets Danske Cancellie er requireret til 7 ved Kiøbenhavns Universitet ansættende Professore extra ordinarii, samt en Lector Chemiae, bevilge Vi, at maae af Borets Kasse extraordinair udredes, fra den Tid af, at enhver af dem til sin Post bliver beskikket, og saalange, indtil de af Universitetets Fond kan afholdes, dog ene og allene under den Betingelse, at Borets Danske Cancellie inden næste Mars almindelige Forestilling efter Correspondente med Boret Finants-Collegio skal bestemme og opgive, naar og paa hvad Maade disse Ertragager for Borets Kasse kunde ophøre, hvorom Finants-Collegium da haver til Os at indkomme med sin allerunderdanigste Rapport. Thi har man de Herrer Rector, Procantaler og Professorer saadant herved tiensligt Fuldet communicere med Anmodning, at ville meddele Cancelliet deres Betænkning om, naar og hvorledes disse forberørte 2700 Rdlrs. Lønninger kunde ophøre for den Kongelige Kasse, paa det man derved kunde sættes i Stand til, at give Finants-Collegio den befalede Underretning."

Det Kongelige Danske Cancellie den 12 Julii 1788.

Luxdorph. Aagaard. Schow.

Litr. B. Consistorii Svar paa Foregaaende.

"Det Kongelige Danske Cancellie har, i Anledning af en fra Finants-Collegio communiceret Kongelig allernaadigst Resolution, angaaende

2700 Rdlr. Reglementering af den Kongelig Kasse til 7 Professores extraordinarii og en Lector Chemiæ ved Kiøbenhavns Universitet, forlangt Consistorii Betænkning, naar og hvorledes disse 2700 Rdlr. Lønninger kunde ophøre for den Kongelig Kasse. I Følge det Kongelig allernaadigste Løfte i Universitetets nye Fundats; og da Universitetet ingen Fond haver til at lønne nye Lærere, forhaaber Consistorium, at de tilstaaede 2700 Rdlr. til extraordinaire Lønninger for bestandig blive Universitetet udbetalte, hvorimod den Kongelig Kasse i Tiden vil indvinde en lige Sum i de designatis indtil videre tilstaaede Lønninger, naar disse ved forefaldende Vacancer træde til ordentlig Løn ved Universitetet. Saa-danne Lønninger ere 600 Rdlr. tillagte Prof. Nørregaard i det juridiske Facultet, 300 Rdlr. tillagte Prof. Sahl, og 1000 Rdlr. Prof. Wøldike, begge i det philosophiske Facultet. Dertil kommer, at de 800 Rdlr. som Conferentsraad Colbiørnsen vare tillagde, som Professor Juris designatus, allerede fra April forrige Aar, da han blev beskikket til Deputeret i Rentekammeret, ere for den Kongelig Kasse besparede."

Det Kongel. Universitet, Kiøbenhavn den 7 Aug. 1788.

Litr. C. Det Danske Cancellies Skrivelse til Consistorium.

"Efterat det Kongelig Finants-Collegium, i Henseende til, naar og hvorledes den Kongel. Kasse kunde blive forskaanet for de 2700 Rdlr., som ved allernaadigst Resolution af 13 Junii a. p. ere bevilgede Universitetet, for dermed at lønne de ved samme ansættende 7 Professores extraordinarii og en Lector Chemiæ, er bleven

tillikven i Overeenstemmelse med den af de Herre Rector, Procantler og Professorer derover under 7 August næst efter afgivne Betænkning, har man nu modtaget bemeldte Collegii vedlagte Skrivelse, med hvis Tilbagesendelse man i Anledning af det derudi ansførte tienstligst skulde fornemme Consistorii nærmere Tanker."

Det Kongel. Danske Cancellie den 14 Febr. 1789.
Braadt. Aagaard. Schow. Colbiørnsen.

Litr. D. Den i foregaaende paaberaabte Finants-Collegii Skrivelse.

"Som en Bevæg-Aarsag, paa Grund af hvilken det forventedes, at de 2700 Rdlr. som ved Kongel. Resolution dateret 13 Junii a. p. temparair ere bevilgede Universitetet, for dermed at lønne 7 ved Universitetet ansættende Professores extraordinarii og en Lector Chemiæ, for bestandig vilde blive accorderet af den Kongelig Kasse, siden ingen Fond dertil ved Universitetet kunde udfindes, har det behaget det Kongelig Danske Cancellie udi Skrivelse af 20de Septembris sidstleden at ansføre, at disse Gager igien vilde indvindes ved de adskillige Professores designati indtil videre tilstaaede Lønninger, naar disse ved forefaldende Vacancer træde til ordentlig Løn ved Universitetet, saasom: for Prof. Nørregaard 600 Rdlr., for Prof. Sahl 300 Rdlr. og for Prof. Wøldike 1000 Rdlr. samt 800 Rdlr. for Conferentsraad Colbiørnsen. Men da disse sidst nævnte Gager allerede ved deres Bevilgelse, som ad Dies officii tilstaaede, have været anseete som en vis til sin Tid indtræffende Besparelse, og desaaarsag forlangt til andet Brug, i Følge Hans Majestæts allerhøieste Resolution ere bestemte, saa kunde man ingen/unde

anset disse Indvinde, som en Godtgjærelse for de ovennævnte Universitetet temparair bevilgede 2700 Rdlr., og skulde sølgelig med Henshold til den Cancelliet under 21 Junii sidstleden communicerede Kongel. Resolution tiensligst overlade samme at udfinde, naar og hvorledes den Kongel. Kasse for denne Udgift kunde blive forsaanet."

Finants-Collegium den 21 Januarii 1789.

Schimmelman. Reventlow. Brandt. Wendt.

Lange.

Litr. E. Consistorii Svar paa Foregaaende.

"Da det Kongel. Danske Cancellie, i Anledning af en til samme fra det Kongel. Finants-Collegio indløben Skrivelse af 21 Januarii, har paa nye forlangt Consistorii Tanker om, naar og hvorledes den Kongel. Kasse kunde blive forsaanet for den Udgift af 2700 Rdlr., som ved Kongel. Resolution temparair ere bevilgede Universitetet til at lønne 7 Professores extraordinarii og en Lector Chemiæ, saa har Consistorium ikke kunnet udfinde andre Udveie til denne Sums Tilbagevinding for den Kongel. Kasse, end hvad den allerede derom i sin til Cancelliet under 7 August f. A. afgivne Betænkning har erklæret. Hvorfor, dersom disse Professores extraordinarii skulde vedblive, hvilket man har anset for en for bestandig gjort Indretning, vil det være fornødent, at de af Hans Majestæts Kasse extraordinair lønnes."

Kjøbenhavn den 13 Martii 1789.

Efter Consistorii Ordre.
Jac. Baden.

Litr. F. Professor Gamborgs Erklæring.

"Efter at have sammenlignet den i Fundatsen af Communitetet og Regentsen bestemte Indkomst for Præposito ved Alumnorum Communitatis og Collegii Regii Introduction med Antallet af de i Protokollerne indførte i 10 Aar, er det Middeltal 250 Rdlr. udkommet, som aarlig Indkomst for Præposito. Som Professor Philosophiæ extraordinarius er mig tillagt 300 Rdlr. mindre end 6 pro Cent. Naar altsaa den fra Aarids Tid bestemte Introduction blev mig tilkiendt, kunde jeg til Skadesløsholdelse for min Professor-Løn være tient med et Tillæg af blot 30 Rdlr., hvis ikke 2 Puncter i den seeneeste for Universitetet udgangne Fundation og Forslag i Henseende til Communitetet lod befrygte, at Vacancerne paa Communitetet og Regentsen herefter vilde blive mindre hyppige og Indkomsterne altsaa ogsaa ringere. 1) At en Deel af de saa kaldede privilegerede Informatoreer paa Weisenhuset, Landmaalerne ic. ikke længere skulde nyde Understøttelse af Communitetets Kasse, hvoraf nødvendig maa følge Rabat i Introductionen, da de Udendes Antal formindskes. 2) At den nu værende philologiske Examens mindre Banskelighed fremfor tilforn gjør, at et langt større Antal Alumni vilde komme til at nyde Communitetet og Regentsen i 5 Aar, da tilforn meget saa havde samme længere end 3 Aar. Vacancerne maa saaledes blive fioldnere, og Præpositi Indkomster mindre. Paa Grund heraf maa jeg bede om en Erstatning af 70 Rdlrs. aarligt Tillæg til Introductionen."

Kjøbenhavn den 7 May 1791.

E:
S, T. Rector Magn. Dr. Moldenhawer,

Allerærbodigt
A. Gamborg.

Denne Erklæring ledsagede Consistorium med følgende Skrivelse til det K. D. Cancellie:

"Ved den under Dags Dato afgivne Erklæring, angaaende det forlangte Forslag om Maaden, paa hvilken de til Professorens extraordinarii reglementerede 2400 Rdlr. best kan tilveiebringes af Universitetets Midler, troer Consistorium, at det fra sin Side har høvet den eneste muelige Foranledning til Opsættelse i at udbetale de for længe siden forfaldne Gager. Man anseer det for overskødigt at anføre Grunde, der kunde anbefale, saavidt mueligt, at ile dermed. Hvorledes derimod den Hindring maatte kunne høves, som efter det Kongel. Finants-Collegii Eragtning i P. M. af 20de April strider imod sammes Foranstaltning, at til Professorens extraordinarii noget videre af den Kongel. Kasse bliver anvist; det maa Consistorium ganske overlade til de høie Collegiers Godtbefindende, som derom corresponderer. Consistorium kan ikke andet, end i den Betænkning, som er fordret i de tvende Cancellieskrivelser af 12te og 23de April, blot at indskrænke sig til disse Puncter, hvorhos tilbagesølge de hine Skrivelser tilføiede Bielag.

Kjøbenhavn den 21de Junii 1791.

(Slutningen i næste Hefte.)

II.

Om Collegierne ved Universitetet.

Foruden det Kongel. Collegium eller Regentsen (hvorom er talt i 1ste Hefte No. IV.) findes endnu 3 egentlig saa kaldte Collegier ved Universitetet, som alle ere stiftede af Privatfolk. Disse Stiftelser synes at have

vækket oprettebe fornemmelig for saadanne Studerende, som allerede havde lagt de første Grunde i Videnskaberne, og overfæaet deres academiske Prøver, at de her uden Tvang og Næringsbekymring kunde ved egen Flid fortsætte deres Studeringer. Og virkelig have vi disse Stiftelser de fleste af vore berømteste Lærde at takke; ja ikke sjelden ere lige fra dem Alumnens udgangne til at være Lærere ved Universitetet.

Det som ikke lidet bidrog til at opruntre den private Flid hos Alumnierne, var den Forpligt de havde paa sig, aarlig at forelægge Prøver paa deres Fremskridt i Kundskab og Lærdom. Vel finder jeg ikke, at Stiftelsernes Fundatser forbinde dem til at lade disse Prøveskrifter trykke; men jeg kan tænke, af en ædel Værdier have de heller villet sætte det lærde Publikum i Stand til at bedømme deres Indsigter og Flid, end lade det beroe ved en eller anden enkelt Professors Dom, som efter Fundatsen var berettiget til at kræve dem til Regnskab for deres Tids Anvendelse.

Der vil findes i Collegiernes Arkiver mange smukke og veludarbejdede Prøveskrifter, som vel fortløbet at samles og bringes paa nye i Erindring, om ikke for andet, saa for at vise, paa hvad Grund de Mænd som siden have gjort sig berømte ved Indsigter og Lærdom, have bygget deres tilkommende Nøes i en tidligere Alder; hvad de i Ungdommen have døiet og vaaget og arbejdet, for at naae en æret Manddom og Alderdøm.

At Collegiernes Glæde i vore Tider meget har tabt sig i dette Stykke, er unægtelig. Dorchens Collegium er det eneste, hvor endnu Prøveskrifterne trykkes; og selv adskillige af disse bære Mærke af, at de mere ere Fostere af Tvang og Sedvane, end af Lyft til at vise Duellighed og Flid. De blive desuden, som oftest, imellem en liden Cirkel af Venner, og leveres end ikke til Professorerne, I de andre Collegier for:

fattes vel ogsaa aarlige Prøvekrifter og foreviges Ephorus, og adskillige som jeg har seet, give de trykte In-
tet efter i indvortes Gehalt. Alligevel er det begri-
beligt, at da de ikke komme udenfor Collegiet, savnes
den Braad, som skulde vække Lyst og Emulation.

Hertil er vel den fornemste Aarsag, først Tidens
nes forandrede Smag i Litteraturen, som slet ikke
er lærde Undersøgelser gunstig, især i det latinske
Sprog. Dernæst Stipendiernes Forringelse ved Men-
ternes Nedsættelse og Procentskattens Paalæg paa Al-
misser; tilligemed deres Utilstrækkelighed formodest
den overhaandtagende Lux og Hang til Forndieler,
som slapper Kraft og Lyst til Arbeidsomhed i alle Fol-
keklasser. Men nogen Skyld maae dog ogsaa tilskri-
ves Ephorernes Lunkenhed og Eftergivenhed, som have
ladet saadanne nyttige Indretninger (Skönt ikke grun-
dede paa nogen Lov eller Fundats) forfalde, da det
stødest er vanskeligere at fornye saadanne Skikke, naar
de ere komne af Brug, end engang indførte at holde
dem vedlige.

Det var meget at ønske, at disse Prøvekrifter
kunde komme i Drift og Anseelse igjen; og for at lætte
Alumni Omkostningerne, kunde enten Universitetets
Bogtrykkere tilhødes at trykke visse Ark af disse Prø-
vekrifter, naar de ikke havde trykt det bestemte An-
tal af Ark for Professorerne, som de efter deres Pri-
villegier ere forbundne til, eller visse smaae Stipen-
dier, som det tilkommer Familien hver Gang at dis-
ponere over, saasom det extraordinaire Schelske,
kunde baade som Belønning og som Trykkerhielp til-
lægges de beste af disse Skrifters Forfattere. Og for
at læmpe sig saa meget mueligt efter Tidernes Smag,
kunde Disputatser i physiske, mathematiske, naturhi-
storiske, statistiske og andre almecnyttige Materier,
skrives paa Dansk.

Seg vil nu foretage disse 3 Collegier efter deres
Ælde, og give en kort Historie om deres Stiftelse og
Indretning, dog forbigaae, hvad som udsørligen kan
læses hos Holberg og Hofman.

a) Valkendorfs Collegium.

Valkendorfs Collegium er stiftet af Christoff
Valkendorf, Danmarks Niges Raad og Renteme-
ster, siden Hovmester. Foundationen, som er af 16 Ju-
lii 1595, er Ord til andet indført i Hofmans Sam-
ling af Fundationer. Denne Fundats hos Hofman
er vel ikke aftrykt efter den skrevne Original, som fin-
des indført i dette Collegiums ældste Regnskabsbog,
og afviger fra samme i nogle Smaating. Saaledes
læses hos Hofman: haver jeg undt og givet, og nu
med dette mit aabne Brev under og giver et nyt
Huus og Gaard 2c.; men i det skrevne Exemplar
staaer: et mit Huus og Gaard, hvilket er det rette;
thi Huset var ikke nyt, men havde for Reformatio-
nen været et Carmeliterkloster, som, efterat det var
kommet i private Folks Eie, var kjøbt af Valkendorf,
og indrettet til en Studenterboelig. Saaledes læses
ogsaa i en anden Afskrift, som findes indført i en
nyere Regnskabs-Protokol; saa at Hofmans Aftryk
heller ikke synes at være gjort efter dette, fra hvilket
det ogsaa i andre Stykker viger. Videre: hvor Stif-
teren tillægger Professorerne Juldmagt til at udvise
de Forsømmelige, som ikke tage vaere paa deres Stu-
deringer, af hans Huus, lægges til hos Hofman:
saa at jeg ikke tilstøder Æselet at tage Soeret fra
Lammet; i den ældre Afskrift læses: saa at de ikke
tilstøder 2c., og i den nyere: saa at der ikke tilstødes
Æselet 2c. o. fl. St. Men da Fundatsen hos Hof-
man forresten i det Væsentlige kommer aldeles over-
eens med begge Exemplarer i Collegiets foransøgte
Regnskabsbøger, vil jeg ikke her lade den aftrykke

paa nye, men henviser til Hofmans Samlinger af Fundationer og Gavebrevs 1ste Tome fra S. 57 til 70, og ikkun uddrage følgende Poster.

Ved denne Foundation skienfer Valkendorf 1) Sit Huus i St. Pederstræde med Gaardsrum, Springvand og Haverum til 16 Studentere, som skal boe der, 2 i hvert Kammer. 2) Et Kapital af 6100 Rdlr., hvoraf Renten af de 4000 Rdlr., beregnet efter 5 pro Cento til 200 Rdlr. skal deles saaledes, at Professorerne have for deres Umage aarligen 30 Rdlr., de andre 170 Rdlr. bruges til Bygningens Vedligeholdelse og til lige Deling imellem de Studenter, som boe i Huset: "de øvrige 2000 Rdlr." — jeg anfører her Fundatsens egne Ord — "skal altid blive staaendes paa Rente, og Renten deraf, som er 100 Rdlr. om Aaret, skal altid holdes tilstæde, indtil saalænge at samme Rente kan og beløbe sig 1000 Rdlr., som er hver 1ode Aar, saa skal samme 1000 Rdlr. udsættes paa Rente til de 4000 Rdlr. som fornavnt staaer, og den Rente som der kan falde deraf, deraf skal først de Høilærdes Penge, som dennem nu er tillagt, forbedres og formeres hver 1ode Aar 5 Rdlr; og den anden Rente at komme Huset og Studenterne aarlig til Bæste, men hvis den smaae Rente kan beløbe sig af de 2000 Rdlrs. Rente i de 9 Aar efter hverandre; den smaae Rente maae de Høilærde og beholde dennem selver til Bæste. Og skal det altid saa holdes Tid efter Tid med samme 2000 Rdlr., at de skulle staae stille med deres Rente, indtil saalænge at Renten beløber 1000 Rdlr., saa skal den Rente som er 1000 Rdlr., udsættes paa Rente igien de Høilærde, Studenterne og Huset til Bæste som forskrevet staaer." Han tilføier Marsagen til denne Anordning om disse 2000 Rdlr.: "at efterdti at alle Wahre, i hvis det være kan, alle Aar opstiger og bliver dyrere; saa vilde jeg ogsaa, at disse fattige Studenter's Indkomster,

saavelssom de Høilærdes Penninge, og Husets Indtægt iligemaade Tid efter Tid kunde dennem formeeres og forbedres eftersom forved staaer." 3) De 100 Rdlr. som skyde over fra den under No. 1. nævnte Hovedstoel eller Grund-Kapital 6000 Rdlr. bestemmes til et Slags Fond, af hvis Rente aarligen skalde kjøbes Vøger til Bibliothekets Forøgelse.

Forresten er denne Fundats skreven med stor Forsynlighed og røber allevehne den dreyne og erfarne Rentemester. Derpaa vil jeg ikkun anføre disse tvende Devis. — De Penge, som skal uddeles aarligen Paaske og Michelsdag til Studenterne, maae, efter hans Anordning, ikke uddeles i lige Terminer; men fra Paaske til Michelsdag, som er om Sommeren, da skal gives dem den tredie Part; fra Michelsdag til Paaske derimod, som er om Vinteren, da skal gives dem de to Parter; thi de have da (siger Fundator) meest behov til Klæder, Tid, Veed og Lys. — Videre anordner han; at hans Kapitaler ikke maae udsættes høiere paa Rente, end af hver 100 Rdlr. 5 Rdlr. om Aaret, "paa det at (siger han) hans Penninge kunde desbedre udsættes paa Rente hos godt, vist Folk, som til rette Tid og Terminer kunde udgive deres Rente, saa at de fattige Studenter ikke derover skulde lide nogen Skade og Forsømmelse." Og denne Anordning vil han have saa nøie overholdet, at "dersom saa skeede, at de Høilærde i tilkommendes Tid gjorde derimod og udsatte samme Penge høiere paa Rente end 5 Rdlr. af 100, da skulde de Huusarmes Forstandere her i Kiøbenhavn have Fuldmagt at indfordre samme Rente til dennem paa de Huusarmes Begne, hvis den høiere end 5 Rdlr. af 100 kunde beløbe sig."

Det er artig at see, hvor ulige to Mænd kunne tænke, som ellers have een og samme Hensigt, nemlig deres Kapitalers Tryghed og Varighed. Sal. Ole

Borch, som har stiftet Collegium Medicum, har i sin Fundats en Artikel, som er tvertimod denne. Han vil, at "i de Naringer, som alle Collegii Midler ei faaee udsatte for 6 pro Cento, eller i det ringeste 5 pro Cento" — det var hele 100de Aar efter Valkendorfs Tid — "Skulde hverken Consistoriales eller Ephorus nyde noget af de Legater, hvis Renter ellers vare bestemt for deres Omsorg, i Zensende at (lægger han til) det kunde synes dem samtlige ikke nok for Kapitalerne at have vigileret". Begge Stiftere tænkte, som kjerlige Mænd, paa deres Beste der til evig Tid skulde nyde Godt af deres Stiftelse. Men Valkendorf, som en i Pengesager dreven Mand, vilde heller det Mindre og Sikre; Borch som Lærd, der hverken ved Handel eller Nager havde erhvervet sin Formue, saae blot paa den nærværende Tids Fordele, uden at have Mistanke om, at hans Kapitaler let ved denne Omhu kunde faaee Fare for Fremtiden. Dog er det ogsaa mueligt, at Borch, som Medlem af Consistorium, kan have lagt Mærke til noget i de academiske Midlers Administration, som har givet ham Anledning til denne Anordning.

Aar 1599 den 24de Martii vare Professorerne forsamlede i Consistorium, for efter Stifterens Begiering nærmere at aftale og beslutte, hvad som kunde synes fornødent, saavel til Kapitalens Sikkerhed, som til god Orden og Skik imellem Alumnerne. Og bleve da nogle Artikler vedtagne og samtykte, hvilkke, da de ere af Christoph Valkendorf egenhændig underkrevne og bekræftede, bør anses som et Tillæg til Fundatsen og have samme forbindende Kraft som den.

Ogsaa disse Artikler ere afteykte hos Hofman, og komme paa nogle Afvigelser i Retsskrivningen og en og anden Skriver: eller Trykfeil *) nær, overeens med den skrevne Original, som er indført i Collegiets ældste Regnskabsbog. I den 5te af disse Artikler siges Hovedstolen at kunne belæbe sig efter Obligationernes Lydelse til Paaske 1610 til 6200 Rdlr., som er 100 Rdlr. mere end Fundatsen omtaler. Disse 100 Rdlr. tænker Valkendorf til Husets Forbedring, saa at den aarlige Rente deraf, som er 5 Rdlr., skal altid komme Huset allene til Gavn og Forbedring.

I Fundatsen havde Stifteren forbeholdet sig og sine Arvinger paa Skjoldstiden, som boendes er paa Glorup (i Fyen) frie og ubehindret, naar der blev noget Kammer ledigt, et eller flere, at nogen Person deraf bortkom, at unde og tilstæde, hvilken Person den lystede at unde samme Kammer og Underholdning igien. Men denne Frihed seer man, at Familien strax har misbrugt, og istedet for at vente indtil et Kammer blev ledigt, indskrevet unge Mennesker længe i Forveien til at nyde Stipendiet. Ja af et Brev til Consistorium af 2den April 1627 fra Velbyrdig Henning Valkendorf, en Brodersøn af Stifteren (hvoraf Copie findes i tide ommeldte gamle Regnskabsbog) seer man, at en Skolediscipel Hans Mortensen, som endnu ikke var indskrevet ved Universitetet, havde tillstet sig Bevilling paa et Kammer. Hvilken Ufik denne Valkendorf, da han derom ved Professorerne var bleven underrettet, vil for Fremtiden have forebygget, og forordner derfor, at ingen herefter maatte indskrives til Plads paa Collegiet, før end han havde deponeret ved Universitetet.

*) Saa som Art. V. læses hos Hofman: "Hvad Studenternes Portion og Anpart er anlangendes, skal først agtes Husens Bilkor, saa at dersom noget foruden er derpaa at forbedre, skal af fornøente Studenternes Anpart forud tages saameget, som til samme Huus behof gøres over de 5 Rdlr. o. s. v." — Foruden giver her ingen Forstand, men bør læses fornøden.

Paa det at denne Stiftelse kunde vedblive til evig Tid, og ingen af de dertil legerede Kapitaler ved ulykkelige Tilfælde i Tiden skulde forkomme eller formindses, havde Stifteren forordnet, at dersom Værelsen kom til Skade ved Ildbrand, da skulde samme igjen bygges, forbedres og ved Magt holdes af Grundkapitalens eller Hovedstolens Rentepenge, hvilken Udgift til Bygning og Forbedring da maatte kortes af alle Studenternes Indkomst og Rente, uden at enten Hovedstolen eller Rente af de til Fremvært bestemte 2000 Ndlr. turde angribes.

Men dette blev ikke saa naae paaseet og iagttaget. Vel blev Renterne af de til Fremvært bestemte 2000 Ndlr. aarligen henlagte, og Hovedstolen hvert 10de Aar forøget med 1000 Ndlr.; ligesom og Professorerne den Deel beregnet, hvormed efter Fundatsen deres Distributs aarligen skulde forøges; endfiønt jeg dog ogsaa finder, at Professorerne have afstaaet Smaarenterne af de aarligen henlagte 100 Ndlr. som dem tilhørte, naar nogen Mislighed indfaldt med

en Kapital, saasom da de 3 Lydbinge-Gaarde i Thert, hvort Stiftelsen havde en Kapital af 1978 Ndlr. bestaaende, afbrændte. Til Bibliotheket bleve ogsaa aarligen nogle Bøger anskaffede. Men de Bekostninger som gjordes paa Bygningens Istandsaetelse, og som især efter den store Kiøbenhavns Ildbrand, der ogsaa traaf dette Collegium, vare meget betydelige*), bleve tagne af Renternes felles Masse, da de efter Fundatsens Forskrift, paa Rente naar af de 100 Ndlr. der vare udsatte som et separat Fond til Husets Vedligeholdelse, burde have været kortede af Studenternes Distributs.

Denne Feiltagelse af Fundatsen, som allene havde sin Grund i en, fiønt misforstaaet, Slaansel over de fattige Alumner, hvilke man ikke nænnede at afforte deres Distributs, blev først opdaget af sal. Dr. og Prof. Holm, som i sit Rectorat i Aaret 1760 gjorde Consistorium opmærksom paa denne Feil, og fik den rettet ved følgende Conclusum Consistorii af 10de Septbr. 1760:

*) I de tvende første Aar efter Kiøbenhavns Ildbrand fik hverken Alumni eller Professorer nogen Distributs, men samme blev anvendt til Bygningens Istandsaetelse; og i Regnskabet fra Paaaske 1729 til Paaaske 1730 findes Udgiften til Bygningen, eller som den i Regnskabet kaldes, ad fabricam, at beløbe den Summa 1552 Ndlr. 2 Mk. 15 Sk. Ja endog adskillige Aar derefter, i Regnskabet fra Paaaske 1744 til Paaaske 1745, gjøres denne klagelige Beskrivelse over Husets Tilstand: "Naar stor Regn faldt, løb Vandet fra Gaden ind igiennem Forhusets Gang ind i Logementerne, igiennem Gaarden ind i Haven. Auditorium med Bibliotheket stod i Morads, hvor nu Brændestænderne ere. Ringmuren omkring Haven var siden den store Brand nedfalden og næsten diriperet; den maatte da igjen opsaettes 2½ Men høiere end tilforn; Haven opfyldtes med Jord 2½ Men. Auditorium med Bibliotheket, som nu stod ilde og paa Fald, maatte styrkes og forhoies 3 Men og forsynes med nyt Gulv, Loft og Tag. — Naar disse Bygninger nu saaledes vare istandsatte, maatte man tænke paa Forhuset, som laae ligesaa nedrigt, vaadt og sumpigt, og bestod i nogle lave Carmeliter-Munkeceller, nyttige Gange og Skorstene, som betog Rummet for Alumnorum Logementer; et unyttigt Trappeshus og Svale med Tag over, som altid kostede at underholde, betog det lidet Gaardsrum og Lyset for Kammerne til Gaarden, hvoraf det blev kaldet collegium obscurum". — Denne uforbiegiængelige Forandring og Forbedring medtog den Summa 2500 Ndlr., hvoraaf en stor Deel maatte laanes. Og da Beholdningen ikke var tilstrækkelig til Michelsdistributsen, blev det følgende Aar atter gjort et nyt Laan til denne,

"No. 16. I Anledning af Rectoris Omgangs-
brev af 21de August sidst afovte, var saavel ved
paategnede Vota eenstemmigen concluderet, som
og herved concluderes, at ihvorvel det ikke just
hidindtil stedse var seet, at Legati Valkendor-
siani Kapitaler vare saaledes forøgede, som Fun-
datsen vil have det, men tilfældige Narfager,
som og fornødne Bygninger og Reparationer
havde havt den Følge, at Fremværtten temmelig
længe havde cesseret, paa det Stipendium Alum-
norum kunde være deres Studia til des større
Besfordring; saa befandtes dog, at det baade
var rettest efter Fundatsens alvorlige Anordning,
og for Fremtiden allertienligst, at 2000 Rdlrs.
Rente stedse, i hvad Slags Tilfælde der end
maatte indfalde, anvendes allene til Fremvært
paa den i Fundatsen anordnede Maade. Og
skal det derfor herefter stedse paa det nøieste iagt-
tages og af de næste 11 Junii 1761 faldende
Renter 100 Rdlr. in Specie være til Fremvært,
ligesaa 11te Junii 1762, og saa fremdeles, og
Kapitalerne hvert 10de Aar forøges med 1000
Rdlr. in Specie, saalænge 5 pro Cento Renter
faaes. Dersom og Forandring i Renterne ind-
falder, at ikke 5 pro Cento erholdes, saa skal
dog den Rente, som af 2000 Rdlr. in Specie
bekommes, anvendes til Fremvært allene, end-
ogsaa om enten (det Gud naadelig forbyde!)
Ildsvaade skulde gjøre Collegio Skade, mindre
eller større, eller af Kapitalerne noget kunde
forlores, eller andet, hvad det og maatte være,
indtræffe. Thi een Tids Alumni maae heller,
og bør efter Fundatsen, i slige Tilfælde heller
have mindre Stipendium, eller om det og skulde
saa falde, slet intet, end at Alumni i al Efter-
tiden skulde miste saa meget af det de burde have,

som de maatte miste, om Fremværtten standses;
hvilket derfor aldrig af nogen Slags Narfag
maa se. At dette des vissere ogsaa i al Es-
tertiden maae vorde iagttaget, skal i hvert Ephori
Valkendorfsiani Regnskab, herefter udtrykkelig
meldes, at af Kapitalerne ere 2000 Rdlr. in
Specie til Fremvært, samt at sammes Renter
saa nøie, som det efter hver Tids Leilighed ha-
ver kunnet se, virkelig ere til Fremvært an-
vendte; og især Anno 1770, 1780, og saa
fremdeles hver 10de Aar erindres, at 1000
Rdlr. nye Kapital er samlet og da lagt til de
øvrige Kapitaler, eller dog, naar det ikke haver
kunnet være 1000 Rdlr. in Specie fuldt, fordi
Renterne have været mindre end 5 pro Cento,
da saameget, som i de 10 Aar haver kunnet ef-
ter Fundatsens Forskrift samles. Og paaagter
Revisoros stedse især med, at dette alt vorder
iagttaget. Dette Conclusum bliver og nu strax
af Dno. Ephoro indført i Regnskabsbogen, som
det ogsaa indføres i de efterfølgende Regnskabs-
bøger, naar nye indrettes, efter at den næst-
forrige er fuldfæret. Ligesaa indføres og i
Regnskabsbogen alt det i Circulaire af 21 Aug.
af Fundatsen anførte, som Grunden til dette
Conclusum, og en usforanderlig Lov for dette Le-
gatum, hvilken Lov man klærligen ser, at Fun-
dator Collegii Valkendorfsiani omhyggeligst har
villet, skalde i alle Tid og Tilfælde efterle-
ves.¹⁷

De i dette Conclusum paaberaabte Steder af
Fundatsen har jeg i det Væsentlige tilførn anført.

I samme Aar fik Valkendorfs Kapital en li-
den Tilvæxt ved følgende sal. Biskops Tannestads
Gavebrev, som er rettet til da værende Rector for-
ommeldte Prof. Solm, og lyder saaledes:

Tit.

"Det er en naturlig Billighed, at enhver bør med Taknemmelighed erkende, og naar Gud giver Leilighed dertil, da at vederlægge hvad man af Beneficiis Academicis haver oppebaaret. Hvorfore jeg underskrevne, som i 5 Aar fra 1715 til 1720 var Alumnus Collegii Balkendorfiani; og i samme Tid imodtog bemeldte Collegii Stipendium, hvilket, naar det fradrages som til Fiskum ic. fragik ved hver Distribution, beløber med Opgiæld i alt til 180 Rdlr., samme Penge hermed skyldigst vil afbetale med sin Rente. Dog med den Betingning: 1) at fra de 40 Aar, siden 1720 til nærværende 1760, de 12 Aar fra 1720 til 1732, da jeg blev kaldet til Stiftsprovst i Aarhus, i hvilke 12 Aar jeg tjente Universitetet af al den Formue, som Gud behagede at meddele, fragaae uden Rentens Beregning; 2) at af de øvrige 28 Aar fra 1732 til 1760 ikkun betales simpel Rente 5 af Hundrede, som er aarligen 9 Rdlr. og tilsammen 252 for de 28 Aar. Og saaledes det i 5 Aar oppebaarne Stipendium = 180 Rdlr. med 28 Aars simpel Rente = 252 = udgiør tilsammen = 432 Rdlr. hvilke fire Hundrede og to og tredive Rigsdaler hermed taknemmeligen benævnte Collegio Balkendorfiano igiengieldes med tillagte hierteligste Betsignelses Onske, at den troefaste Gud fremdeles vil bevare samme Collegium, som naadeligen blev sparet fra den store Udelæggelse, som 1728 overgik de andre Academiets Collegia *)

saa at i Fremtiden indtil Verdens Undergang mange civium academicorum nyttige Studeringer der lykkeligen maatte befordres til Guds Ære og Fædrelandets Bæste; ligesom jeg sammeledes haver fundet god Hjælp til min Forfremmelse, det jeg til Herrens store Navns Priis tilbørligen bekiender. Opsto Bispegaard den 9de August 1760."

S. Mønnestad.

Denne Gave synes at have foranlediget en anden af Dr. Holm selv, hvorom følgende Brev til Consistorium findes indført i Collegiets Regnskabsbog:

J. J. N.!

"Da jeg i mit Omgangsbrev til samtlige mine høistærede Herrer Colleger Dns. Consistoriales af 21de August haver forestillet, hvorledes Balkendorfiani Collegii Fundats i Henseende til det den om 2000 Rdlrs. Renters Anvendelse til Fremvært anordner, desbequemere nu kunde vorde fulgt, naar de udsatte Kapitaler, tilligemed de 432 Rdlr., som Hans Velædle Høier, Hr. Bispe Mønnestad da havde behaget at resfundere og stienke bemeldte Collegio, kunde paa nærværende Tid ved et lidet Tillæg af 228 Rdlr. blive 17800 Rdlr. Curant, samt derhos meldet, at en som i 5 Aar haver været Alumnus i bemeldte Collegio og siden stedse tjent Universitetet, var villig til at sournere det meldte lidet Tillæg, allerhøjest da han ikke allene længe haver agtet det billigt i saa og anden Maade at bevidne sin Taknemmelighed for det han selv i sin

*) Dette stemmer ikke overens med hvad jeg ovenfor har forklaret af Collegiets Regnskabsbøger om den Skade, som dette Collegium leed i den store Ildbrand. Væntelig ere de tykke Klostermure bleven staaende; men Regnskabsbøgerne udvise, at Stole, Bæde, Gulve, Døre, og kort alt hvad som kunde brænde, er bleven opbrændt.

Ungdom havde nydt, men og særdeles ønskede, at det ommeldte maatte igien komme og stedse blive i den Skik, som Fundatsen foreskriver. Altsaa da jeg af Dnorum. Collegiarum gunstige Paategninger paa bemeldte Omgangsbrev nu fornemmer, at de med mig eenstemmigen hve samtykket, at med Legati Valkendorfsiani Fremvært herefter forholdes efter Fundatsen, saa tilkiendegives herved, at den ommeldte Person er ingen anden end jeg underskrevne. Hvornæst jeg af hiertelig Taknemmelighed for det i min Ungdom Oppebaarne, til det meldte Diemærkes desbequemmere Opnaaelse herhos til bemeldte Collegii Kapitaler lægger de 228 Rdlr. Courant, tienstlig bedende, at Qvæstor Universitatis Høiædle og Velbaarne Hr. Etatsraad Stampe vil behage herpaa for den liden Skierv at qvitere, samt at for disse nu Legato Valkendorfsiano tilhørende 228 Rdlr. stedse saavel af Consistorio som af Qvæstore, maae have samme gode Omfarg, som for andre bemeldte Collegii Kapitaler have bør. Gud lad stedse sin besynderlige Beskiærmelse og Velsignelse være baade over det hele Universitet og over bemeldte Collegium. Kiøbenhavn den 3die Septbr. 1760."

V Holm.

Begge Gaver bleve af Consist. med Taknemmelighed imodtagne og lagte til de Valkendorfske Kapitaler, som derved vorte fra 17205 Rdlr. til 17865 Rdlr.

Collegiets hele Kapital beløber sig for nærværende Tid, efter det af nu værende Ephorus Hr. Prof. Riisbrigh indtil 1ste May 1793 aflagte og approberede Regnskab til 22064 Rdlr. 3 Mk. 5 Sk.; af hvis Renter gaae aarligen i Professorernes Distributs

82 Rdlr. Dette har nu i adskillige Aar været saaledes fastsat, ventelig for at lette Qvæsturens Regnskab. Professorerne vinde ikke herved. Thi naar et særskilt Regnskab var blevet ført over hvad dem efter Fundatsen tilkommer, som er 1) 30 Rdlr. af Grundkapitalens Renter. 2) Et Tillæg hver 10de Aar af 5 Rdlr. 3) Renten i 9 Aar af de smaae Kapitaler, som henlægges til Hovedkapitalens Fremvært — saa maatte deres Distributs beløbe sig meget høiere. Til 16 Alumni er til Paaske 1792 uddeelt til hver 11 Rdlr. og til Michelsdag s. A. til hver 22 Rdlr. Dog saaar Inspector Collegii en Halvdeel mere; ligesom han og nyder Renten af en af afg. Statsminister og Geheimeraad Stampe legeret Kapital stor 200 Rdlr.

Ved Kongl. Rescript til Univers. af 26de Junii 1761 blev befaleet, at af de af Videnskaberne Selskab udnævnte 4 Studenter, som skulde gaae Landmaalerne tilhaande ved den under bemeldte Selskabs Bestyrelse foretagne Opmaaling af de danske Der, til nye geographiske Korters Optagelse, skulde de tvende anvises Plads paa et af Collegierne. Og da Consistorium forestillede: "at Dorchens og Elersens Collegier vare efter Fundatsen saaledes indskrænkede, at der expresse vare nævnte de Studia, som Studiosi der skulde lægge sig efter, og derhos fastsat, hvor mange af ethvert Slags de skulde være, ligesom og de mathematiske Pladse i begge Collegier vare besatte med andre"; end videre: "at leges og constitutiones ikke tillade Studenterne at beholde et Collegium længere end 3 eller 5 Aar i det høieste"; og derfor udbad sig Kongel. Dispensation: at de Studenter som gjorde virkelig Tjeneste ved Landmaalingen, maatte, saalænge de ved saadan Forretning forbleve, og uagtet det varede over 3 til 5 Aar, ligesuldt nyde det Collegium, hvor de bleve antagne; saldt den Kongel. Res-

solution under 18 Dec. s. N., at ved allerførste Vaccancer paa Valkendorfs Collegium 2 Pladse maatte holdes aabne for 2 Landmaaler-Assistenten, hvilke de skulde beholde, saalænge de vedbleve, at gaae Landmaalerne tilhaande, og selv ikke vare befordrede enten til nogen virkelig Landmaaler-Tjeneste, eller noget Embede, hvorfor de nyde Kongel. Løn, endskjønt det maatte vare over 3 eller 5 Aar. En lige Befaling fik Consistorium under 10de Junii 1763 om endnu en tredje Plads for en Landmaaler-Assistent at holde tilreede paa samme Collegium. Disse Landmaaler-Assistenten fritages tillige for de aarlige Prøver, som de øvrige Alumni ere forbundne at give.

At Valkendorfs Collegium ved denne Foranstaltning virkelig er forringet, og dette Stipendium fra at tiene til at danne Ungdommen til Statens Tjeneste, er forvandlet til Løn for virkelig Tjeneste, er vel uagteligt. Ligesom og, at dette Kongebud er en aabenbar Overtrædelse af Fundatsen, der ikke tillader dem, der skal boe i dette Huus, at beholde det længere end i 5 Aar. Og det skulde forundre mig, om Consistorium ikke havde gjort kraftigere Forestilling derimod, end den jeg ovenfor har anført. Thi Love, og Constitutioner som grunde sig paa Love, hvilke det der beraaber sig paa, har Kongen Magt at forandre, men ikke en privat Mand's Villie, saalænge den ikke er det Almindelige til Skade. Vilde man sige, at det ikke er mere Brud paa Fundatsen at tillade Studenter at ligge over 5 Aar, end det er at formene dem, der ikke have beste Charakter til anden Examen, at ligge der længer end 3 Aar, uagtet Fundatsen tillader Alumni at beholde dette Stipendium i 5 samfulde Aar: saa svarer jeg, at disse Tilfælde aldeles ikke ere lige, da det sidste skeer for at forvisses om, at ikkun de Duelligste altid nyde Mandens Velgierning, hvilket man stedse bør antage, har været

Hans Hætte. Men naar Regieringen vil have Landet opmaalt, som er en for hele Staten nyttig Sag, saa synes det, at Bekostningerne bør besvires af Statens almindelige Indtægter, og ikke af en enkelt Mand's Midler, hvilken ellers derved, endog efter hans Død, kommer til at bære uproportionerede Byrder mod andre.

Da ved dette Collegium saanedes en Bequemmelighed, som findes hos de evende andre, at have ved Haanden og i Huset selv en Portner eller Opvarter, som kunde lukke Døren op og i, sørge for Kammerens Reengjørelse, Sengenens Rieden og a. m., saa bliver for nærværende Tid, efter nuværende Ephorus's Hr. Prof. Nitsbrighs Forslag og ved hans Foranstaltning et Stykke af Løstet indrettet til Værelse for saadan en Person paa Collegiets Bekostning.

De nuværende Alumni ere:

- 1) N. N. Wiernsen, }
- 2) " " Warberg, } Landmaaler-Assistenten.
- 3) Joh. Wolff, }
- 4) Jens Lind Esildsen, Inspector.
- 5) Mr. Andr. Nohde, indkommen i Dec. 1789.
- 6) Hans Chr. Michelsen, i April 1790.
- 7) August Peter Top, i Junii 1790.
- 8) Japetus Smith, den 18 May 1791.
- 9) Andr. Jac. Lund, samme Dat.
- 10) Matth. Hagerup, 16 Novbr. 1791.
- 11) Andr. Bränniche, 4 April 1792.
- 12) Andr. Peter Wieden, 30 Junii 1792.
- 13) Andr. Chr. Hansen, samme Dat.
- 14) Jac. Thomsen, i April 1793.
- 15) Hans Gram Beckman, samme Dat.
- 16) Ebbe Jacobsen Paludan, i August 1793.

Til Bibliothekets Fremvært og Bogers Indtæg havde Stifteren, som meldte, bestemt Renten af

100 Rdlr. Men da man i en lang Stække af Nar ingen Bøger havde anskaffet, var denne Kapital alle rede 1743 opvoren til 200 Rdlr. Kroner eller 229 Rdlr. 3 Mk. Courant; og høiere er den ikke endnu, da man deels for faa Nar siden har ladet forskrive Guthris og Grays algemeine Weltgeschichte, deels, for ikke at formindste Alumnernes Distributs, blandt Bibliothekets Kapital med Grund- og Reparationskapitalen.

Antallet af de for Haanden værende Bøger beløber sig, efter den Optællning, som Alumnus Collegii Hr. Rohde har umaget sig at giøre og meddele mig, i alt til 3524 Bind. De forskellige Donationer, hvoraf dette Bibliothek bestaaer, og de betydeligste Bøger som i samme findes, har Inspector Collegii Hr. Jespersen forklaret i følgende Beretning, som jeg vil meddele i hans egne Ord:

Bibliotheca Walchendorphiana.

Foruden de Bøger Fundator skienkede Collegiet, ere her hensatte: 1) Bøger, som af Ephoris Tid efter anden ere kjøbt til Collegiets Bibliothek. 2) Enkelte Bæker, givne af saadanne, der enten vare eller havde været Alumni Collegii.

Bøgerne udgiøre tvende Samlinger. Den ene indeholder blot de theologiske Bøger; i den anden Samling staaer Bøgerne i den verdslige Litteratur. I denne sidste Samling findes en Deel latinske og græske Auctores, de fleste udgivne i det 16 Seculo. Forskiellige Lexica: græske, latinske, juridiske, geographiske &c. Systemata: Logica, Ethica, Metaphysica &c. og Bæker næsten i alle Videnskaber. Et af de vigtigste i denne Samling er: Allgemeine Weltgeschichte von der Schöpfung an bis auf gegenwärtige Zeit, ausgefertigt von Wilhelm Guthrie, Johan Gray und andern in diesen Theilen der Wissenschaften

berühmten Gelehrten, aus dem Englischen übersetzt.

Den theologiske Samling bestaaer for det meste af Kirkesædrene, Liturgikener, Postiller, Commentarier over Bibelen, Loci communes theologici, theologiske Systemer &c.

Bibliotheca Hilariana.

Donator Mag. Jørgen Eilersen var Rector ved Kiøbenhavn's Skole, og siden tillige Professor Mathem. ved Academiets. Donationen bestaaer for størstedelen af mathematisk og philologisk Skrifter. De gode Udgaver af latinske og græske Auctores, som tilforn fandtes i denne Samling, ere nu for en stor Deel borte. Det findes ikke anført, i hvilket Nar Donationen er giort.

Bibliotheca Thestrupiana.

Donationen er fra 1709. Donator var Mag. Franciscus Thestrup, fordem Collegiets Alumnus, siden Sognepræst til Helliggistes Kirke i Kiøbenhavn, og omsider Biskop i Nalborg.

Bøgerne i denne Donation ere, paa nogle faa nær, alle theologiske, og kan henføres til samme Classer, som de i Biblioth. theologica Walchendorphiana.

Bibliotheca Hersloviana.

Paa den over Samlingen ophængte Tavle kaldes Donator Paulus Herslovius. Hans danske Navn hos Rothe er Hersted, men hans rette Navn bliver Hersluf, isald han ellers er Forfatter til følgende Bog, som findes i Donationen No. 61. blant Octaverne: Den evangeliske Concordantz, eller de fire Evangelister, confererede og samlede til een Historie &c. Af Guds Ord, og adskillige lærde Mænds Skrifter,

uddraget ved Povel Herstøf. Trykt hos Willads Jersin, Universit. Bogtr. 1708. Fortalen er dateret, e Museo Valkendorpiano die 20 Martii Ao. 1708. Samlingen bestaaer for største Deel af Commentairer over de bibelske Bøger, her findes og nogle Concordanger, Ligspræker, Postiller og Andagtsbøger, theolog. og philosoph. Afhandlinger, og lidet i Historien og Philologien.

Bibliotheca Snistorphiana.

De fleste Bøger ere i det theol. Sag. Her findes en større Samling af Kirkesædne, end i Bibliotheca Walchendorphiana. En Deel latinske og tydske Bibeler, saavel som latinske Versioner over det Nye Testamente allene. En stor Deel Commentairer over de bibelske Bøger. Adskillige Bæker til Kirkes historien henhørende, blant andre: Baronii Annales Eccles. Tom. 20. Vol. 11. in Fol. Sabiani Annales Eccles. Tom. 6. Vol. 3. in Fol. Spondani Epitome Annalium Baronii, in Fol. Uden for Theologien findes i den verdslige Historie adskillige Bæker, iblant andre: Theatrum Europæum Vol. 15. in Fol. Thuani Historia sui temporis, Tom. 5. Vol. 3. in Fol. Saxonis Grammatici Historia Danica, illustrata a Joh. Stephano. Joh. Meursii Historia Danica & Belgica. Joh. Isaac. Pontani Historia rerum Danicarum. Af ebraiske, græske og latinske Lexica findes ikke mindre end 14 i Folio. Der findes og nogle philologiske og philosophiske Bæker i denne Donation.

Donationes Variorum

udgiøre en Samling for sig selv, som bestaaer af 200 Volumina.

Ved Hr. Hvistendal ere givne: Acta Eruditorum ab Anno 1682 ad annum 1750 inclusiv.

i 48 Bind. Christ. Wolffi Opera i 15 Bind. De ere indførte i Catalogo Biblioth. med disse Ord: Anno 1752 die 14 Decembr. liberalitate fautoris ejusdam hujus Coll. Walchend. nomen suum haud profitentis, aucta est Collegii Bibliotheca 63 libris in 4to, iisdemque selectissimis, donationem procurante Viro admodum Venerabili, Domino Mathia Hvistendal ad ædem Diva Virginis, quæ heic Havnæ est, Symmysta dignissimo.

Af Doct. Medicinæ Nic. Storm er 1757 givet 9 Bind af Miri opera theol. in 8vo. Boiles opera varia, Genève 1680 in 4to. Hottingeri Historia Reformationis in 4to.

Af Doctor P. Holm er 1763 givet 3tus, 4tus, 5tus & 5tus Tomus e bibliis polygottis Briani Waltoni.

Fra det Kongel. Saandbibliothek ere givne 11 Bøger.

Desuden findes i denne Samling:

Fæua Europæ, 15 Tom. 8vo. Dissertationes Miscel. 30 Vol. 4to. Disput. Professorum Havn. 10 Vol. in 4to. Tellers Bibel: Værk. Men det vides et, af hvem de ere givne.

Af Alumnorum trykte Disputatser findes paa Bibliotheket 11 Vol., de begynde med Aaret 1709 og ende med 1774. Fra 1774 af findes ingen trykte Disputatser, men blot skrevne.

Bibliotheket eier kun eet eneste gammelt Manuscript, det findes i Hilarii Donation No. 245 in 4to. Titelen er denne:

Observationes N. G. Serupii de recta informandæ juventutis ratione contra consultationes Scioppii, syntagma Naudæi & multas doctissimorum hominum de scholis recte instituendis dissertationes. Narstallet naar det er skrevet, er ikke anført, men af Fortalen sees, at Forfatteren har le-

det paa samme Tid, som Biskop Jesper Brochman.

Som palæotypi og sielbne Bøger ere af Hr. Prof. Riisbrigh udmærkede: Biblia Lyra, Basileæ 1502. Tom. 6. Vol. 6. in Fol. findes i Snistorphs Donat.

Valerius Maximus cum notis Oliveri & Ascensii 1510. in Fol.

Apulejus de aureo Asino cum comment. Be- roaldi, Lutet. 1512. in Fol.

Bonaventura in librum 3 & 4 sententiarum, Norik. 1491. in Fol.

Antonii Guainerii tractatus ægritudinis 1488. in Fol.

Sacri Canonis Missæ expositio, Biel 1499. in Fol.

Augustinus de Civitate Dei cum comment. Franc. Maronis 1515. in Fol.

Ricardus de Media villa super quartum sententiarum 1504. in 4to.

Joh. Scotus super secundum sententiarum 1481. in 4to.

Hieron. Tragi herbarium, Argent. 1552. in 4to.

Disse 9 Bøger findes i Valkendorphs Donat.

Saavidt Hr. Jespersen. — Til Slutning vil jeg endnu melde, at efter de Love, som bleve Alumni foreskrevne i Henseende til deres aarlige Øvelser og Prøvefrister, og som findes indførte paa Latin i Collegiets ældste Regnskabsbog, skulde ifkun 4 af de ældste Alumner, som enten vare eller snart kunde blive Baccalarii, disputere eengang om Aaret i Overværelse af Decanus i det philosophiske Faculter, samt en og anden af Professorerne, som ere Magistre. Theses skulde vælges af Grammatica, Logica, Rhetorika og Theologie (Catechesi doctrinæ christiænæ) efter Overslag med Decanus. De øvrige 12 burde recitere latinske Sæler, enten udenad eller efter Concept, hver

sin Maaned, efter Inspectors Anordning; dog maatte Arbeidet først forevises Decanus eller Privatpræceptor. Derhos anholdes Alumni til at øve sig i Musiken, i det mindste eengang om Ugen, især paa Festsdage, eller ogsaa til andre Tider, naar Rector eller Decanus forlange det. Videre opmuntres de til at holde Sæler for Øvelses Skyld paa Dansk eller Latin, til hvis Anhørelse kan indbydes Privatpræceptor eller en anden Professor, som venfæbeligen paaminder, om han finder noget at rette o. s. v.

III.

Nogle smaae Stipendier under Hr. Professor Riisbrighs Ephorie.

1) Legatum vidua Brochmanniana af 17de Jultii 1652, af Gille Tonnes Datter, Dr. Jesper Brochmans Esterleverke, som har givet Renten af 1147 Rdlr. 3 Mk. til 3 af Professorernes Enten her ved Akademiet.

2) Leg. Fuireanum. Grundtæsen er, efter Henrik Fuirens Død, forfatter og underskrevet den 15 December 1660 af hans Moder Margaretha Sal. Dr. Fuirens, hans Broder Thomas Fuiren og Svoger Hans Svane. Nu er Kapitalen 573 Rdlr. 4 Mk. 8 Sk. Renten 21 Rdlr. 3 Mk. 1½ Sk. uddeles ved Paaske og Michelsdag til tvende fattige og slittige Studerende, som af Grundators Næstpaarørende, for nærværende Tid Riismand Bagger her i Staden, udnævnes. Til sidste Paaske-Termin blev den halve Rente uddeelt til Hans Dahlberg og Anders Hoeg, i hvis Sted siden er udnævnt Lauritz Michael Melchior.

3) Leg. Medeanum, givet af Mette Dr. Niels Pedersens. Grundtæsen er efter hendes Død under-

Kævet den 11 Junii 1663 af Vitus Bering paa sine Børns Vegne. Kapitalen er for nærværende Tid 469 Rdlr. med et Overskud af 11 Rdlr., hvoraf Renten 17 Rdlr. 3 Mk. 11 $\frac{1}{2}$ Sk. udbetales ved 11 Junii Termin til tvende af Giverendens Naarværende, eller om ingen findes, til tvende andre som af hendes Næstpaarværende recommenderes. Renten oppebæres nu af Elias Christian von Zaven og Carl v. Zaven.

4) Leg. *Mentzinnum* af Menck Christophersen, Præst til Domkirken i Tronhiem, og hans Hustru Marie Pedersdatter Schielderup, som have underkævet Fundatsen festo annuntiationis Mariæ 1651. Kapitalen er nu 688 Rdlr. 3 Mk. Af Renten 25 Rdlr. 4 Mk. 14 $\frac{1}{2}$ Sk. tilkommer efter Fundatsen $\frac{1}{4}$ Professorerne (de Høilærde) for deres Umage og modtages af Quæsturen; det øvrige oppebæres af Stifterens Slægtninge om de dertil trænge, eller om ingen deraf findes, af andre fra Tronhiems Bye og Lehn, som studere ved Universitetet, i 3 Aar. Familien, tilkigemed Stiftsprovsten i Tronhiem have Udnevnelseret, og ere til at nyde det for nærværende Tid udnævnte Brødrene Erik Christopher Blij Rynning og Frederik Benjamin Kraft Rynning.

5) Leg. *Cosmianum*. Kapitalen er 212 Rdlr. 3 Mk. med et Overskud af 31 Rdlr. Renten af Begge 9 Rdlr. 12 $\frac{3}{4}$ Sk. gives hver 11te Junii i 3 Aar til en Studerende ved Kiøbenhavns Universitet, som foreslilles af Giverens nærmeste Slægtning, for nærværende Tid Hr. Conferentsraad Borneman. Laurig Michael Melchior har oppebaaret det indeværende Aars 11te Junii sidste Gang.

6) Leg. *Dalgardianum*. Kapitalen er 265 Rdlr. 2 Mk. 12 Sk. med et Overskud af 8 Rdlr. Stipendiarius udnævnes af Ephorus, og Renten 10 Rdlr. 1 Mk. 8 $\frac{1}{2}$ Sk. oppebæres for nærværende Tid af Engel Johan Daniel Jermin fra Aalborg Skole.

7) Leg. *Longomontanum*. Kapitalen er 459 Rdlr. Dette Legat var efter Fundatsen bestemt til Understøttelse for en Discipel fra Lemvig Skole, som siden skulde sættes i Kiøbenhavns Skole og nyde Renten 17 Rdlr. 1 Mk. 4 Sk. i 3 Aar, imedens han gik i Skolen, og endda i 2 Aar ved Universitetet, naar han dertil med et godt Testimonium af Rector Scholæ var dimitteret. Efterat Lemvigs latinske Skole var nedlagt, blev dette Stipendium henlagt til en Discipel i Kiøbenhavns latinske Skole, som Legatets Ephorus vælger af 3, hvilke Skolens Rector forestiller. For nærværende Tid gaves det Disciplen Ole Magnus Bierregaard.

IV.

Sommerforelæsninger ved Universitetet, saamange som ere, og i den Orden de ere indkomne*).

Hr. Conferentsraad og Professor Rottbøll haver holdt de af ham anmeldte Forelæsninger i Universitetets botaniske Have.

*) For at forebygge Misforstand, maa jeg eengang for alle erindre, at denne Artikel ene og alene beroer paa de Efterretninger, som jeg indhenter fra vedkommende Universitetets Lærere; og at jeg ingen videre Deel tager deri, end at hvad enhver beretter i sin egen Person, fortæller jeg i tredie Person. Næmlig ved hvert academiske Høstaars Ende omsender jeg til enhver, som i den fra Universitetet udsedte Lectiōns-Catalog har tilbudet Forelæsninger, en trykt Forespørgsel, hvori jeg udbeder mig Underretning om 1) hvilke af

Hr. Prof. Wertz, det allene som Universitetets Bibliothekarius er forbunden til at holde Forelæsninger paa Bibliotheket, har af Mangel paa Tilhørere ikke kunnet bringe de anmeldte Forelæsninger over Literaturhistorien istand.

Al litterariske Arbejder giver ham den Danske Ordbog nok at giøre, hvoraf den første Tome, som indeholder Bogstaverne A—E, bliver færdig fra Pressen i denne Tid. Saa som Revisions-Commissjonen ikke vilde have nogen Fortale i Begyndelsen af Barket, har han i Minerva for Febr. M. d. A. giøvet Læserne en forløbende Underretning om Arbeidet.

Hr. Prof. Sumars har i sine offentlige Forelæsninger 3 Gange om Ugen verelvtis forklaret Reglerne for det franske Sprog og Pierre Corneille's Tragedier. Privat har han, foruden Reglerne i Sproget, søgt at giøre sine Tilhørere bekendte med de beste franske Skribenter.

Hr. Prof. Sahl har 1) fortsat sin cursoriske Forelæsning over Xenophons Memorabilia Socratis indtil Enden af den anden Bog. 2) Fortsat sin anden cursoriske Forelæsning over Sophocles, og i denne Sommer forklaret hans Trachinias. 3) Ved Examination igientaget Forelæsningen over forbermedte Tragedie.

de i Lectionsfortegnelsen for afvigte Halvaar ansførte Forelæsninger ere komne i Stand og holdte. 2) Hvilke andre Forelæsninger i samme Halvaar ere holdte, privatim eller privatissime. 3) Hvilke andre lærde eller til Videnskaberne almecimttige Befordring sigtende Arbejder enhver i denne Tid har havt Deel i. Hvad hver meddele mig om disse Poster, ansføres troeligen. Jeg kunde have giørt det mageligere saavel for mig selv, som mine Colleger, ved at meddele den trykte Fortegnelse selv paa de hvert Halvaar tilbudne Forelæsninger. Men baade troede jeg, det maatte være interessant for Publikum, og kunde give Anledning til mangehaande Betragtninger over vor Studerebasen, over visse Studiers Af- og Tiltagelse, over vore Studerendes Flid og Smag m. m., naar man vidste, hvilke Forelæsninger virkelig vare komne istand og holdte, samt hvilke foruden eller iskedet for de Tilbudne vare forlangte. Og paa Lærernes Side saae jeg ikke, hvad der tabtes, om en Lærer ogsaa maatte tilstaae, at en Forelæsning ikke var kommen istand formedelt Mangel paa Tilhørere: Læreren kan dog ikke giøre mere end tilbyde sig, og ingen kan forlange, at han skal læse for tomme Bænke. Skulde nogen meene, at han ei var forbunden at giøre Publikum dette Regnskab, saa vil jeg derom ikke tvees med nogen. Men jeg har troet, at Lærerne ved en Stiftelse der — uidentviol uden sin Skyld — har ligesom været givne til Priis for enhver Skrivedrengs — jeg mener enhver Drengs som kunde skrive — Raadighed og Dadelshet, kunde ikke giøre nok for at vise, at om den Virksomhed og Drift, som findes ved de fleste tydske Universiteter, savnedes hos vores, er Skylden ikke hos Lærerne, men ligger enten i Stiftelsens munkiske Indretning, eller ufordeelagtige Velggenhed, eller endelig, hvad lærde Arbejder uden for Embedskredsen angaaer, i Modersmaatets snevre Grændser: hvilke Mangler en Lærer ikke kan tvinge. — Hr. Prof. Tode har ønsket, at tilligemed Forelæsningserne ogsaa de flittigste Tilhørere maatte nævnes. Dette finder jeg ikke tienligt; deels fordi det i et stort Antal af Tilhørere er vanskelig at bemærke de flittigste; deels fordi Fliden ikke bør bedømmes af den blotte Tilstedeværelse, da maaskee mangen Musseon ligesom ved Forelæsningserne paa de tydske Universiteter, mindre indfinder sig for at lære, end for at osse Musseon sin Lyde; og Examinatoria, hvor Stedet egentlig var at domme om Tilhørernes Flid, enten ikke holdes af alle Lærere, eller ikke anstaae alle Tilhørere. Snarere skulde jeg ønske, at enhver Lærer vilde opgive Antallet af sine Tilhørere. Men overalt, som sagt, beroer denne Artikel paa Lærerne selv; mig skal det være en Loy at meddele, hvad enhver finder værd at anmærke.

Af andre lærde Arbejder er 1) Udgaven af Sophoclis Tragedier til academiske Forelæsnings Brug flevn fuldsøret. 2) En Fortsættelse af de forhen udgivne oplysende Anmærkninger til hans danske Oversættelse af Aristoteles's Digtkonst, er bestemt til et Skoleprogram, som nu er udkommet.

Hvad Hr. Prof. Bang har berettet om sine Forelæsninger i første Hefte, gjælder ogsaa for Fremtiden.

Hr. Etatsraad og Prof. Saxtorff har fuldendt de i Lectionscataloget anførte Forelæsninger.

Efter Anmodning har han berebet sig til at læse et anatomisk og physiologisk Collegium, indrettet til Brug endog for Ustuderede.

Hr. Prof. Thaarup har holdet de af ham anmeldte Forelæsninger over Fædrenelandets Statistik.

Af andre lærde Arbejder har han 1) omarbejdet den 1790 udkomne korte Veiledning til det Danske Monarkies Statistik og sammes Litteratur; hvilken nye Udgave er under Pressen. 2) Givet kort Efterretning om Norges Kobber- og Jernbergværker i Minerva May, Junii 1793. 3) Udarbejdet nogle Revisioner i de Kiøbenhavnske lærde Efterretninger.

Hr. Prof. Ascheim har tilsendebragt de i Lectionsfortegnelsen anmeldte Forelæsninger.

Hr. Prof. Tode har fuldendt sit Collegium over Materia medica regni mineralis. Iltgemaade Resten af Therapia interna.

Af lærde Arbejder har han til Messen udfærdiget 2 Hefter af sin tydske medicinske Journal — krevet det 1ste Bind af den nye Danske Sundhedsjournal — arbejder og i Iris og Tilskueren.

Hr. Prof. Wiborg har i den botaniske Have givet Underviisning i at bestemme Planter efter det Linneiske System, og ved den Kongel. Veterinair-skole læst over den indenlandske Flora, med Hensyn til Plan-

ternes Anvendelse. Han har og foretaget botaniske Udvandringer i Marken med de Studerende.

Udarbejdet har han systematiske danske Navne af indenlandske Planter, som nu ere færdige fra Pressen.

Hr. Biskop Valle, hvis Visitatsreiser ikke tillade ham at holde Forelæsninger om Sommeren, har i afslgte Vinter læst 1) Over den evangelisk-christelige Lærebogs anden halve Deel, fra 6te Kap. til Enden. 2) Over Kirkehistorien efter sit eget latinske Compendium fra Gregor den 7des Tid indtil Reformationen.

Derhos har han anstillet catechetisk-homiletiske Dvælses med et vist Antal Candidater 2 Gange om Ugen i Kirkerne, samt derpaa følgende collegium literarium 1 Gang om Ugen; end videre holdet et kristelig Collegium 1 Gang om Ugen i 2 Timer.

Af andre lærde Arbejder har han udgivet 1) Nagazin for den nyere danske Kirkehistorie, 1ste Bind 1ste Hefte, 22 Ark stor. 2) Pligtkerret, et peritodisk Skrift til Hjælp ved en Enkekasses Oprettelse for Skoleholdere. 3) Udgivet evangelisk-christelig Psalmebogs 1ste Hefte i Forening med et Selskab.

Hr. General-Auditor og Prof. Wørregaard har tilsendebragt sine Forelæsninger over jus processuale romano-germanicum, samt over den danske og norske middelbare Tingenes Ret.

Hr. Prof. Wolff har holdt og tilsendebragt de anmeldte offentlige og private Forelæsninger. Privatisme har han givet Underviisning i de mekaniske Videnskaber.

Det begyndte Arbejde med de naturlige Logaritmers Udregning (see 1ste Hefte), er i dette Semestri fortsat.

Hr. Justitsraad og Prof. Bugge har læst over de optiske Videnskaber, den spheriske og theoretiske Astronomie, samt mathematiske Geographie.

Ligeledes har han fuldført og i Begyndelsen af Junii Maaned tilendebragt de tvende Collegia privatissima, som i forrige Semestri ei kunde sluttes, nemlig over Experimentalphysiken og de mekaniske Videnskaber.

Udarbejdet har han en Afhandling om en nye Methode at beregne Stæders Længder og Breder, naar deres Afstand Osten og Westen, eller Sønden og Norden for en given Meridian ved trigonometriske Opmaalinger er bekjendt. Denne Afhandling er sendt til Videnskabernes Selskab i London, og bliver indført i Philof. Transact. 1793.

Han fortsarer med at udarbejde den mathematisk Lærebog, paa hvis Trykning er begyndt.

Han har anstillet adskillige astronomiske, meteorologiske og andre Observationer, hvoraf her for Kortheds Skyld ikkun anføres den sidste mærkværdige Solformørkelse:

	Riffertens Forstørring.
den 5 September 1793.	
Begyndelsen Bugge 10' 47' 0" J.M.	100
Ginge 10. 47. 2. =	48
Søeborg 10. 47. 2. =	33
Løvenørn 10. 47. 8. =	25
Rasmusen 10. 47. 3. =	15

Ringens Begyndelse eller den indgaaende Maanes Berøring med Soel-Randen, kunde formedelst en uheldigen paa den Tid indreffende Regnbyge ei observeres. Ringens Ende eller den udgaaende Maanes Berøring med Soel-Randen blev, omendstjunt formedelst Skyer meget tvivlsomt, bestemt saaledes:

Bugge	0. 20' 51.
Ginge	0. 20. 53.
Løvenørn	0. 21. 6.

Den hele Formørkelses Slutning og Ende blev saaledes observeret:

Bugge	1. 49" 37.
Ginge	1. 49. 36.
Søeborg	1. 49. 34.
Løvenørn	1. 49. 40.
Rasmusen	1. 49. 38.

Formørkelsen var paa sit største Kl. 0. 18' 18" Efter et for Soelstraalerne udsat Thermometer var

Varmen		
Kl. 10. 45'	=	15½ Grad
= 11. 15	=	14½ "
= 11. 45	=	10½ "
= 0. 15	=	9¾ "
= 1. 0	=	15½ "

Varmen blev ikkun formindsket omtrent 6 Grader. Formindskningen af Soel-Lyset var og mindre end man i Almindelighed ventede; dog kunde Theorie allerede vise, at da Maanens Skin i Julmaane er 300000 Gang mindre end Soel-Lyset, saa kunde en Formindskelse af 144 Gange, som ved denne Formørkelse fandt Sted, ei blive meget mærkelig; nogle paa-staae at have seet Planeten Venus paa Himlen, som vel ei var umueligt, men dog vanskeligt, formedelst de idelige Drivskyer.

Hr. Prof. Gamborg har læst offentlig over Naturens Ret; privat over den almindelige practiske Philosophie.

Hr. Prof. v. Eggers har læst over Jus romanum, og holdet privatim et Examinatorium over samme. Foruden endeel Recensioner over danske juridiske og politiske Skrifter i de Kiøbenhavnske lærde Tidender og nogle smaae Afhandlinger i hans deutsche Magazin, har han og i Minerva leveret Fortsættelsen af hans Indberetning om den grønlandske Handel.

Prof. Jacob Baden har læst offentlig over Catalogi epithalamium Pelei & Thetidos for et Antal af 37 Tilhørere. Privat over Æneidens 3, 4 og 5 Bog for et Antal af 96 Tilhørere.

V.

Candidater som have underkastet sig den philo-
sophiske Examens Prøve i October Maa-
ned.

A) Philosophisk Prøve.

Den 1ste October.

Theodoras Thorlacius	Laudab.
Andreas Andersen	Laudab.
Edvard Augustinus Haar	Laudab.
Friederik Brandt	Laudab.
Peter Anthon Christian Mørager	Haud illaud.
Christian Ludvig Husum	Laudab.
Jens Brasch	Haud illaud.
Andreas Friederik Hegelund	Haud illaud.
Henrich Hirschnach	Haud illaud.
Peter Sand	Laudab.
Skule Magnussen	Haud illaud.

Den 2den

Sophus Peter Friederik Scheel	Laudab.
Hans Engelhard	Laudab.
Thomas Withusen	Laudab.
Friederik Serriglev	Haud illaud.
Gabriel Lund	Laudab.
Christian Busch	Haud illaud.
Joachim Christian Juul	Laudab.
Jens Raalund	Haud illaud.
Theodor Johnson	Laudab.
Johan Arn. Rahrs	Haud illaud.

Den 3de

Søren Willumsen	Laudab.
Clemens Thygesen	Laudab.
Nasmus Brendstrup	Laudab.
Thomas Baildon Ferslef	Haud illaud.
Johan Frid. Hoegh	Laudab.

Johan Frid. Nasmussen	Haud illaud.
Knud Sonne Birch	Haud illaud.
Bent Johan Hvass	Non contemn.
Jacob Henrik Volke	Haud illaud.

Den 9de

Nicolaus Clausen	Haud illaud.
Jens Chr. Westergaard	Laudab.
Poul Fenger	Laudab.
Carl Ulrik Amundin	Laudab.
Johan Hiort	Laudab.
Johan Jac. Stephensen	Laudab.
Henr. Jac. Broeholm	Haud illaud.
Ole Brasen	Laudab.
Biorn Wigfusen	Laudab.
Johan Jos. Haaber	Laudab.
Sonns Chr. Finkenhagen	Laudab.

Den 10de

Jens Estrarup	Laudab.
Eiler Hagerup Schiøtz	Laudab.
Martin Nic. Møller	Laudab.
Jochum Beck	Laudab.
Niels Engelhart	Laudab.
Nic. Esmark Øllgaard	Laudab.
Jørg. Mart. Leverens	Laudab.
Jul. Frid. Ludv. Lyders	Laudab.
Poul Holst	Laudab.

Den 11te

Poul Hein Eggers	Haud illaud.
Peter Schoubye	Haud illaud.
Thomas Smidth	Haud illaud.
Hans Meyer	Haud illaud.
Jens Chr. Olesen	Haud illaud.
Thomas Georg Krog	Haud illaud.
Frid. Winding	Haud illaud.
Peter Nasmussen Hiort	Haud illaud.
Hans Gierdrum Arentsen	Haud illaud.

Den 12te.

Christian Ussing	Haud illaud.	Eiler Hagerup Smidtz	Laudab.
Theodor Biornsen	Haud illaud.	Jac. Espolin	Laudab.
Pet. Raasbøl Tordenskiold	Haud illaud.	Nasmus Müller	Laudab.
Matth. Bergenhammer	Non contemn.	Hans Pet. Droeholm	Haud illaud.
Albert Sadolin Sabroe	Haud illaud.	Rnud Graae	Laudab.
Joh. Frid. Arents	Haud illaud.	Den 5te	
Henr. Schuman	Haud illaud.	Caspar Frid. Lassen	Laudab.
Pet. Terkelsen Meden	Haud illaud.	Jens Pet. Debes	Laudab.
Niels Chr. Soe	Laudab.	Erich Hammesleff	Laudab.
Frid. Chr. Bruun	Haud illaud.	Pet. Holst	Laudab.
		Hilarius Schavland	Laudab.
		Nicolai Normand	Laudab.
		Johannes Winding	Laudab.
		Jens Pontoppidan	Laudab.
		Henrik Joh. Lavag	Laudab.
		Nich. Joh. Chr. Herbst	Laudab.
		Nic. Storm Niegels	Laudab.
		Eiler Hagerup	Laudab.
		Georg Andr. Hagerup	Haud illaud.
		Pet. Schielberup Nissen	Laudab.
		Frideric Winding	Laudab.
		Den 8de	
		Frid. Vech	Laudab.
		Biørn Wigfusen	Haud illaud.
		Theodor Johnson	Haud illaud.
		Jens Raalund	Haud illaud.
		Frid. Serriglev	Laudab.
		Swend Bruun Juul	Laudab.
		Jac. Sigfred Hasse	Haud illaud.
		Joh. Georg Guldbek	Laudab.
		Den 9de	
		Christian Bohman	Haud illaud.
		Jens Brøndlund Weise	Laudab.
		Laur. Mart. Smidtz	Laudab.
		Ole Valent. Kiølsfen	Laudab.
		Severin Storm	Laudab.

B) Den philologiske Prøve.

Den 3die October.

Chr. Conrad Henne	Laudab.		
Christen Schjørring	Laudab.		
Niels de Bang	Laudab.		
Ole Secher	Laudab.		
Carl Frid. Frant	Laudab.		
Carl Adolph Dahl	Laudab.		
Johan Neshing	Laudab.		
Abt. Møller	Haud illaud.		
Henning Jensen	Laudab.		
Johan Schreiber	Laudab.		
Matth. Müller	Laudab.		
Christ. Bengen	Laudab.		
Niels Røhr	Laudab.		
Johan Leerbeck	Laudab.		
Den 4de			
Ernefs Lyng Cron	Laudab.		
Jens Ploug	Non contemn.		
Poul Sveistrup	Laudab.		
Jac. Hyphof	Laudab.		
Christen Graae	Laudab.		
Peter Hierfing	Laudab.		
Marc. Andr. Brännike	Laudab.		

Johan Jac. Stephansen.
 Johan Leerbeck.
 Albert Crants Stabel.
 Nicol. Storm Kiegels.

VI.

Vigtige danske Skrifter.

En Opfordring til Kiøbenhavns Indvaanere om en offentlig Indretning, der sætter os i Sikkerhed, for ikke at begrave nogen Levende, af Dr. C. Bastholm, Kongelig Confessionarius. Kiøbenhavn 1793, trykt hos Johan Rudolph Thiele.

Det er en værdig Brug af Betsalenheden, selv hos en geistlig Mand, naar den anvendes til at afværge eller formindske, endog physiskt Onde hos Mennesket. Og hvilket menneskeligt Onde kan tænkes større og gyseligere, end at blive levende begravet? — Efterat Hr. Forf. har vist, hvor usikre Dødsstegn ere i mangfoldige, især pludselige Dødsstilfælde, og anført uimodsigelige Exempler paa Mennesker, som ere bleven holdte for Døde, men kommen til Live igien, foreslaaer han: at da ingen Visshed kan have om den virkelige Død, uden af Legemets fuldkomne Forraadnelse, man da, for at oppebie denne (hvortil sielden have Leilighed i private Huse) skulde opføre en Bygning uden for Portene, i hylken de som ansaaes for Døde, naar de i nogle Dage havde lagt hjemme, uden at give Livstegn fra sig, skulde hensættes, og der under Opsyn blive siddende, indtil man var fuldkommen overbevist om deres virkelige Død. Denne Bygnings Indretning beskrives udsærligen, tilligemed hvad Personer derved maatte beskikkes, samt hvad Forsigtighedsregler med Liget iagttages, fra det Die-

blik af, da et Menneske holdtes for død, indtil det blev bragt herhid.

Forslaget gaaer for det første ikkun Hovedstaden an: men Forf. tvivler ikke paa, at naar vi først fik saadan en Indretning her, vore andre Kiøbstæder især efterhaanden vilde efterligne Kiøbenhavn, og Landsbyerne igien Kiøbstæderne. Efter det Overslag han har ladet giøre, kunde saadan en Bygning koste omtrent 5000 Rdlr. af Grundmuur, og lidet over 3000 Rdlr. af Bindingsværk. De øvrige aarlige Udgifter beregner han til 400 Rdlr. For at forvisses om saadan en Kapital, foreslaaer han Subscriptionsveien, og tilbyder sig at modtage de Menneskevenners Navne, som hos ham vilde lade sig tegne; ligesom han og anmoder Stadens Geistlige og Læger om det samme. De Herrer Læger, Prof. Tode og Stadsphysicus Mangor have villigen paataget sig den hele Indretnings Bestyrelse. "Neppe kan jeg troe" (siger Forf. til Slutning) "at saadant Forslag skulde finde Vanskeligheder i en Stad, hvor man neppe vinker, førend enhver frembærer sin Skærv paa Belgjorenhedens Alter: i en Stad, hvor man villig bidrager til at befordre langt ubetydeligere Hensigter, der skulde man trække sig tilbage, naar det gielder at understøtte det allervigtigste? thi jeg kiender intet vigtigere, end det at kunne betrygges for ikke at begraves Levende. Ja, at man i en Stad, hvor nogle hundrede Familier have Formue nok til at forlyste deres Sandser, endog til Udsvævelse, at møtte deres Venner til Bæmmelse, at tilfredsstille enhver daarlige Forfængelighed, at befordre deres meget undværlige Bequemmeligheder; at man i en Stad, hvor vi hvert Aar have nok at opofre for vore Klubber, vore Comedier, vore Baller, vore Concerter, at man i saadan en Stad ikke skulde have noget at opofre engang for alle, for at betrygge os selv og andre mod den ængstelige Dø-

lighed at vaagne i sin Grav, det er langt under min Forventning". Ikke ønsker jeg at forstyrre Forf. i sit glade Haab; men naar jeg mindes, hvor lidet de samme ovenmeldte Læger for nogle Aar siden udrettede ved en Subscriptionplan til een ikke mindre velgjørende, i det mindste mere uegennyttig, og langt mindre kostbar Anstalt, for at faae Drukneede bragte til Live igien; saa spaaer jeg mig ikke stor Virkning af denne Indbydelse.

Smidlertid, da Sagen er af yderste Vigtighed, burde den ikke ganske tilfidesættes for Omkostningernes Skyld, men i det mindste søies den Anstalt, som jeg seer, i forrige Aar er iværksat i de chursachsiske Lande; hvor Sanitetscollegium i Dresden — hos os vilde Collegium Medicum træde i dettes Sted — har faaet Befalning at forfatte en Underretning, hvorledes tilsyneladende Døde ere at behandle, at de ikke alt for tidlig skulde begraves, og hvad Forskrift derved er at iagttage. Denne Underretning bør enhver Indvaaner, efter et chursachsisk Mandat af 11 Febr. 1792 gjøre sig bekendt, især de overalt i Landet beskikkede og lønnede Ligtvætterster (Reichenwäscherinnen) som bør være underviste af en Amts- eller Stadsphysicus; intet Liig bør begraves, førend det har lagt i tre Dage, eller, mere bestemt, i 72 Timer, og ingen Begravelse tilstedes, førend et Attestat forevises af en practiserende Læge eller examineret Chirurgus, eller en ansat Ligtvætterster, at man har havt tilstrækkelige Kiendemærker paa virkelig Død: for ikke at udsætte de Levende for skadelige Uddunstninger af de i Forraadnelse gaående Liig, er det befaleet, at i ethvert Huus som beboes, skal bestemmes et eget Siemmested, som er forsynet med Trækuller og kan varmes om Vinteren, hvor Ligene kan bevares indtil Begravelsestiden, ligesom Dvrigheden ved nye Husets Opbyggelse skal paasee, at saadanne Siemmes-

steder strax anlægges. Og naar Huudeiere som hoesammen, eller en Commune vil foreene sig om at anlægge saadant et Siemmested, enten i et af deres Huse, eller paa en egen Plads til sælles Brug, skal saadanne Anlæg paa mueligste Maade befordres og understottes m. v. Alt dette er uden Tvivl meget herligt, og kan ikke koste stort; men sikrere vilde dog nok den af vor Forf. foreslagne Indretning være, hvilken jeg ogsaa finder, at den berømte Læge Zufeland har foreslaget; ligesom en lignende Anstalt skal allerede være sviet i Weimar.

Iblant dem Hr. Forf. opfordrer, at komme sit Foretagende til Hielp, ere ogsaa vore Kirker, "som kunne opofre (siger han) Tusinde for at vedligeholde Taarne, der hverken nytte de Levende eller Døde". Jeg vil ikke haabe, at dermed skal være meent vor Srue Kirke, som er under Universitetets Administration, og hvis Taarnebygning nu paa tredje Aar har staaet under en høist bekostelig Reparation, og hidindtil (endskjønt endnu ikke færdig) medtaget en Sum — ja, jeg tør ikke nævne den; men det turdeseg ventet, at Consistorium ikke vilde været senest til at søge udvirket af denne rige Kirkes Beholdning en klækkelig Sums Udsættelse til et saa almeennyttigt og menneskefærdigt Foretagendes Befordring, dersom ikke denne nødvendige Reparation truede at fortære den hele Beholdning.

Dilledgallerie for Fruentimmer, indeholdende Levnetsbeskrivelser over berømte og lærde danske, norske og udenlandske Fruentimmer, af H. J. Birch, Sognepræst i Middelfart, Medlem af det Kongelige norske Videnskabs Selskab i Trondhjem, og det genealogiske og heraldiske Selskab i Kiøbenhavn: Første Deel, med Dronning Margarethes Portrait. Kiøbenhavn paa S. Poullsens Forlag 1793.

Titelen: berømte og lærde Fruentimmer, er ubestemt — thi kan der ikke iblant lærde Fruentimmer

ogsaa være berømte? og er der ikke saadanne blant de her anførte? — men skal ventelig tiene til at adskille de tvende Klasser af Fruentimmer, Udgiveren opstiller i dette Gallerie, nemlig dem som have giort sig mærkværdige ved Daad og Handling eller en stor Character, og dem som have udmærket sig ved Oplysning og Værdom. Det første Kabinet aabnes med Thyre Dannebød, og sluttet med Anna Colbiørnsen Ramus. Denne diærve Qvindes Levnet er copieret efter Hr. Justitsraad Walling, men flødesløst og med liden Smag. F. Er. Walling siger: at Kong Carl, hvis Hovedarmee stod ved Christiania, sendte en Deel derfra, for at gaae over Ringerige til Kongsberg, og forstyrre Sølvværket. Vor Udgi- ver fortæller det samme, men siger: at det skede for at forsvare Sølvværket. Vor Levnetsbeskriver kommer hus ind paa Præstekonen, "den uforsagte Anna Colbiørnsen", og fortæller os strax, at hun tog vel imod de Svenske, da de vare komne til Norderhaug, uden at sige os, om der ingen Mand var i Gaarden, eller hvorfor han da ikke tog imod sine Giester. Hr. M. (som Fortællingens Orden og Lys krævede) beretter os strax, at Præsten paa Norderhaug, Jonas Ramus, var sengeliggende, da Svensken kom; og nu begribe vi, hvorfor hans Kone maatte (som M. udtrykker sig) tage imod disse uventede Giester og beverte dem. — M. fortæller: "den svenske Oberst spurgte N. E. om Veien til Steen" (hvor de Norske vare posterede)" for der at udsætte sine Forposter: hun anviiste ham en uret Wei paa den anden Side af Præstegaarden; og han troede hende. Han befalede een af sine Folk, at holde hans Heste opsadde uden for Døren hele Natten igiennem: hun fik Kakken til at drikke sig fuld, lod Hestene trække i Stalden og Døren slaae i Laas. Hun beklagede de Gemene, at de uden for maatte lide saa meget af den strænge Kulde, og bød sig til at

antænde et Baal for dem i Gaarden; og da Obersten bevilgede det, lod hun slæbe sammen en Mængde tørr Træ, Haln, og hvad der kunde blusse meest, paa det at Jlden kunde sees af de Norske; thi hun havde ladet dem sige, at naar de saae saadan en Jld, kunde de ei tage Feil af Veien, og havde tillige et Tegn, naar det var den beleilige Tid til at falde an. Alt dette som blev drevet saa snilt, havde den Virkning hun ønskede. Saa snart de norske Ryttere saae Jlden, droge de ud. Ingen mærkede dem, før de vare i Gaarden. De toge Obersten fangen, nedfablede og forjog de Svenske, som efterhaanden sankede sig til; og da det var forbi, gjorde de sig tilgode med det Maaltid, som var tillavet for Fienden". Denne ordentlige Førtælning vanslæbes og forvirres i dette Gallerie saaledes: "Anna Colbiørnsen beklagede de Gemene, at de uden for maatte lide saa megen Kulde; hun tilbød sig at antænde et Baal i Gaarden. Da Obersten gav sit Samtykke dertil, lod hun slæbe en Mængde tørr Træ, Haln, og hvad der kunde blusse meest, paa det at Jlden kunde sees af de Norske. Saa snart de norske Ryttere saae den, droge de ud, og vare i Gaarden, sørend nogen mærkede det, da Anna Colbiørnsen havde ladet Forposten, som skulde holde Vagt, drikke sig fuld, og hans Hest trække ind i Stalden. De Norske toge Obersten fangen, nedfablede og forjagede de Svenske, som efterhaanden forsamlede sig fra de andre Gaarde; og da det var forbi, gjorde de sig tilgode med det Maaltid, som var tillavet for Fienderne". Hvilken Forvirring! man skulde troe, Fortælleren ikke vidste, hvad Forposter ere. I Prindsesse Charlottes Amalias Levnet anføres denne Hystindes Stiftelse til trængende Nigebrøns Opdragelse af Adels- og Borgerstand, Ord til andet: ligesom i Dronning Juliana Maria's, hendes Majestæts Gævebrev til Fødselsstiftelsen ved Frederichs Hospital.

Hvad den anden Klasse af Fruentimmer angaaer, dem som have udmærket sig ved Oplysning og Lærdom; da er denne i vore Tider ikke saa ringe, at man jo af den der opstiller os et Gallerie af lærde Fruentimmer, kan forlange en skarpere Mynstring og et strengere Valg end f. Ex. i Schönaus Tid. At et vel opdraget Fruentimmer kan skrive sit Modersmaal nogenlunde grammatikalsk rigtig, kan til sin egen Fornøielse oversætte en tydsk eller fransk Bog, er intet, som nu omstunder kan qualificere hende til Sted i et lærd Gallerie; og endnu mindre til at forlange, at Publicum, som hun aldrig har interesseret ved sin Lands Producter, skal interessere sig for alle hendes Levnets Omstændigheder i sunde og syge Dage. At en kiærlig Mand finder et Slags Trøst i at detaillere sig en elsket Hustrues Sygdomshistorie, endog indtil Bæmmelse, er menneskeligt: veluti delectat Balbinum polypus Hagnæ; ligeledes at en forsængelig Pige i den dalende Skjønheds Alder kan glæde sig ved Erindringen af sine Ungdoms Erobringer, sande eller indbildte. Men en skionsom Samler af slige Anecdoter maae vide, hvad deraf er brugbart for Publicum, som ikke forlanger at erfare, hvor mange Mænd en lærd Kone, eller Friere en lærd Pige har havt, men hvad der gav Anledning til Geniets Udvikelse og til at hendes Talenter fik den Rettelse, hvori de have yttret sig. Men vor Udgiver bekiendtgjør alt, ligtsom det er blevet ham tilstillet: deraf denne Uligbed i Fortællingens Tone, i Beretningernes Længde. De udførligste Levnetsbeskrivelser ere: Catharina Magdalena Wøldikes, opsat af hendes Mand Hr. Mag. Bredenberg, Charlotte Dorothea Diehlo,

opsat af hende selv, Magdalena Margarethe Bærends, skrevet af hendes Søn Hr. Assessor Bærends, som i denne sin Moders Biographie viser sig en Kiender af den Konst, hvorved hun er bleven berømt, og interesserer ved idelige Anmærkninger for Konstneren. — Endelig Sophie Christiane Bruun's, sammendraget af vor bekiendte Digter Hr. Høste. Denne vittige Kone kunde ansee det som en Belønning for hendes Beskædendhed, da hun ikke har villet, som hendes Biograph fortæller, forsyne ham med den fornødne Underretning, hvilken han har maattet opsanke Tid efter anden under sit Bekiendtskab med hende, at hun i Hr. Høste har faaet en Panegyrist istedet for en Biograph, dersom ikke saa sande Fortienester som hendes vare bedre tiende med den nøgne og ukonstlede Fortællings, end med Panegyrikenes Tone. Saaledes begynder Hr. H. denne Digterindes Levnet: "Dersom ualmindelige Evner til Digtekunst, og overhoved til Skribenthæder, naar de dyrkes med ligesaa udmærket Flid som Lykke, og sæsterligen foreenes mod de blide, opsigtsløse *) quindelige Dyrer; dersom de første **) Skionneres varmeste Bisald kunne (kan) berettigge til Navnkundighed mellem Landets Qvinder, da fortjener Fru Bruun's Navn upaatvivleligen at opstilles i nærværende Billedgallerie, og at skues med den Verbødighed, man skulder de Gaa, dem Naturens Herre signede ***) med fremlysende Rang mellem Medmennesker; det fortjener at bevares med den Agtelse, vi bør yde dem, der heldigen virkede til eget Væsens Forædlelse, og derved til det Heles Lyksalighed". Denne præcisje Stil kan til Nød taales i Poesie, men Prosaen fordærves derved; man maa derfor gjøre Skri-

*) Dette Ord er tvetydigt. Her skal det hede: Dyrer som ikke gjøre Opsigt; men opsigtsløs kan ogsaa betyde: som er uden Opsigt eller Opsyn; hvorfor denne fremmede Sammensætning, da vi have stille, jævne, roelige, og andre ligesaa udtrykkende Ord.

**) Hvorfor ikke første?

***) Dette Ord hører ikke til den fortællende Stil.

benter, især af Hr. H's. Fortienester, opmærksomme derpaa. Af samme Aarsag anmærker jeg det fremmede Ord fortegner for: ilde, urigtigen tegner: at fortegne, hvoraf fortegnelse, har en ganske anden Bemærkelse. Ved nogle Skribentinder ere Prover af deres Arbejder anførte, og Skionhederne deri forklarede. Dette finder jeg meget hensigtsmæssig. Kun ønskede jeg undertiden et andet Valg, f. Ex. i Sophie Lovise Charlotte Badens Levnet havde jeg istedet for Charlotte Grandisons Brev, hvori hun melder Harriets Barselseng, valgt de tvende Breve, Clementine skriver fra Klosteret, det ene til sine Forældre, det andet til Lady Grandison: af det første seer man en Forvirring i Clementines Hoved, som i det sidste kiendeligen er tiltaget. Jeg tænker, det maa have kostet Forfatterinden meget mindre Umage at efterligne den muntre Charlotte, end den sværmende Clementine; til den første Characters Udførelse havde hun Richardsons Mønster for sig, men Clementines maatte hun danne sig selv. I Virgiette Catharine Boyes Levnet gives en fuldstændig Fortegnelse paa alle de Psalmer, som af denne aanderige Sangerinde ere indførte i vor nyeste Psalmebog, saavel Originaler som Esterlignelser.

Foran staaer en Afhandling af Hr. Birch om Fruentimmerets Bestemmelse, Opdragelse og Pligter, som indeholder mange ofte sagte, men derfor ikke mindre vigtige Sandheder. Den er skreven i en jævn og fattelig Stil, og kan ikke nok anbefales unge Fruentimmer, Mødre og Døtre, til Estertanke. For Sprogets Skyld bemærker jeg Formen: Christeninder, som stöder mit Bre; jeg mener, vi kan bruge Christne om begge Køn. Adj. hiemmelede er mig ubekendt; jeg troede ikke, man kunde sige: at gipre En hiemmeled, med vel: at have Hiemmelede. N. lat. sin, sine bruger Hr. B. underti-

den for deres, hvilket forundrer mig hos en dansk Mand.

Sophoclis Tragoedia septem ex recensione Rich. Franc. Phil. Brunckii, cum Brunckianis selectis paucisque suis notis in usum prælectionum academicarum, edidit Laurentius Sahl. Hafniæ 1793. P. I. II.

Den academiske Lærer indskrænkes meget ofte i Valget af latinske og græske Skribentere, som han ved Forelæsninger ønskede at forklare, men af Mangel paa beqvemme og lette Haandbøger maae opgive. Tydskland har i de senere Aar giort meget til at afhjælpe denne Mangel, og derved tillige at befordre de classiske Sprogs Dyrelse i Skolerne, saavelsom paa Universiteterne. Men de tvende nødvendige Egenkaaber ved Haandudgaver, at de ere stikfede til at læse over, og for let Priis at have, finder man ikke altid samlede paa eet Sted. Det er virkelig ogsaa ofte vanskeligt her at træffe Middelveien, naar Udgiveren, som han bør, tillige har Hensyn til Læreren's Trang, som med det nøgne Afstryk af en almindelig Text ikke er tient, men ved rigtige Oversættelser og fornødne Anmærkninger skal vises til Nytte, og Umagen med Interpretationen lettes ham. Jo sværere Skribenten nu er at forstaae, jo færre Hjælpemidler til dens Oplysning man har, og jo fioldnere at overkomme, desto nødvendiggere bliver Haandudgavens Størrelse, og desto undskyldeligere dens Kostbarhed. Dette er Tilfældet med den Brunckiske ældre Octav-Udgave af Sophocles' Tragoedier, som, endskjønt bestemt for de academiske Høresale, dog formedelst sin Vidtløftighed og deraf følgende høie Priis, lidet svarer til sin Hensigt. Hr. Prof. Sahl, som i flere Aar havde forklaret Sophocles for sine Tilhørere, haver nu de Hindringer, som Savnet af en Haandudgave

lagde hans Foretagende i Wien, ved en paa egen Bekostning foranstaltet Udgave, hvis Priis ikke udgjør Halvdelen af det, som den Brunckiske, naar den fortryives, vilde koste. Man bør altsaa vide den lærde Udgiver Tak, som ved dette Middel bringer de Stæderende i næriere Bekendtskab med en Digter, hvilken Suetterernes Oeconomie, Characterernes rigtige Tegning og det sande Tragoediens Sprog ophøier over de andre gamle saavel som nyere Tragoedie-Digtere. Texten er den Brunckiske, for hvis Læsemaader gives Regnskab i Noterne, som i Korthed indbefatte, hvad den større kritiske Quart-Udgave af Brunck vidtløftigere foredrager. Den latinske Oversættelse, som tjener den Brunckiske Sophocles til bestandig Commentar, er falden bort; og, naar en af Delene skulde udelades, saa var det vel billigt, at den Brunckiske Oversættelse veeg Pladsen for den Brunckiske Kritik. Brunck var ikke blot Variant-Samler, men en Criticus; ved hvis haandskrevne Codices og egne lykkelige Conjecturer et Lys er opgaaet over den classiske Digter og en Interesse opvaakt for ham, som den halvlærde Brumoy med sine dramaturgiske Raisonnements ikke tør gjøre Fordring paa. Det er for Philologen derfor en Sag af Bigtighed, tidlig at familiarisere sig med en saadan Sproglærds Behandlingsmaade. Dog er Hr. S. ikke overalt enig med Brunck, men modsætter sig (meest i Electra og Antigone, hvilke tvende Stykker Hr. Prof. omhyggeligst har behandlet) hans undertiden ufornuodne Forandringer i Texten og alt for dristige Conjecturer, eller modsiges hans Fortolkninger med grammaticalske Grunde. Saaledes Antig. v. 40. forsvares den gamle Læsemaade *ἄνδρ' ἂν ἢ δάπτουσα* imod Bruncks Emendation *ἄπτουσα* (vel solvens vel aktringens legem) og vises, at det Vitiosé, som man har mistænkt dette Sted for, ikke ligger i Ordene, men i den Meneing, man har

ublebet af Ordene; da *λύουσα* efter Hr. S. Meneing, ikke maae oversættes: violans legem, men forklæres som *λυσιτελέουσα*, og det Hele da oversættes: quid est, in quo, præterquam sepeliendo fratrem, amplius tibi prodesse possim. Denne Forklaring, som med flere Beviissteder retfærdiggjøres, gjør tillige en anden Kritikers sindrige Conjectur til dette Vers overflødig. Hvad det v. 602. anføres, for paa nye at understøtte den gamle Læseart *κονίς* (pulvis), vil ikke overbevise nogen, som føler det Lette og Simple i Bruncks *κονίς* (ensis), der passer saa got i denne Sammenhæng, da hiint, om det beholdes, giver i det høieste en tvungen Meneing. Ved v. 368, hvor *κονίς παρρηίων* af Glossen forklæres ved leges observans, en Bemærkelse, som, efter Bruncks Grundring, er ganske fremmed for Ordet *παρρησιον*, fortjener en nyere Lærds (Goes in Comment. in Æschylleum Agamemnonem) Conjectur at mærkes, efter hvilken kunde læses *ἰστέων* i. e. *φυλάττων*; der altsaa giver samme Meneing som den, Glossen tillægger det første Ord. Man støder i disse Stykker ogsaa ofte paa fine grammaticalske Observationer, saasom Antig. v. 907, hvor Partikkels *ἂν* Tjæntgælsse af Brunck henføres til blot Zirat, men, som Hr. S. erindrer, giver den nægtende Bekræftelse Intention og Kraft. Ligeledes v. 260, hvor Brunck forklarer *φύλαξ ἀλεγχων*, som en Nominativus absolutus, der bør oversættes ved en Ablativus absolutus; men Hr. S. anseer den som en Participial-Construktions Anomalie, der mere retter sig efter Meneingen af det Hele, end de enkelte Ords Structur; hvilket gotgjøres ved andre Digteres Exempler. De hos Brunck af græske Skribentere anførte Auctoriteter til Ords og Læsemaaders Oplysning bekræftes meget ofte med nye og sikrere Auctoriteter, hentedes af Digteren selv. I Citationer af det N. T., som hyppig forekomme, adskiller sig Hr. S.

mærkelig fra Brunck, som aldrig indlader sig i disse Exempler, da de, efter hans Udtryk, vel gjøre os dydigere, men ikke lærdere. Ved den anden Del er en Indledning, som handler om Tragoediens Oprindelse, Fremgang og Nytte, hvori Hr. Prof. retter den gamle og endnu hos mange herskende vrangforestilling om Tragoediens Diemed, som man har kaldet Livets Hofmesterinde, Verdens Speil, Dydens Skole. Dette Diemed havde jo Tragoedien saaledes tilfælles med Comoedien og alle andre, saavel Digtere, som Oratorer og Philosopher; der maaffee bedre og sikrere lede os til Wiisdom, Dyd og Taalmodighed i Livet, end Theaterdigterens fingerede Sujetter. Nei; Tragoedien lærer ikke Taalmodighed i Lidelser, men anbefaler Klogskab i at forbedre de Sæder, som gave Anledning til Heltens Ulykke. Det vi lærer af Heltens Ulykke, er ikke (som mange forstaaer det classiske Sted hos Aristoteles) at skikke os i lignende Omstændigheder, isald de skulde træffe os, men forstand til at undgaae dem.

(Denne Rec. er af Prof. Torf. Baden.)

Pligtankeret. Et periodisk Forsvarsskrift, til Hielp ved en Enkekasse, som oprettes for Skoleholdere og Kirkesangere i Siellands Stift. Udgivet af Stiftets Biskop Dr. Nic. Edinger Halle. Kjøbenhavn 1793.

Ligesom Frækhed i at tænke og skrive, og en ond Glæde over at finde Feil, helst hos Mænd som ere ophviede over Mængden i Værdighed og Anseelse, har taget Plads ifødet for de fremfarne Tiders blinde Erbsdighed for Alt hvad som var opløstet ved Stand og Embede; saa har nødvendig ogsaa den Synspunkt maattet forandre sig, hvorsfra hine Mænd tilførn betragtede deres Embedsførelse, da de Nedelige og Retfærdige, trykke under deres Samvittigheds Vidnesbyrd

og deres Foresattes Viesald, de Slette og Uredelige under Skioldet af Mængdens ligesom hellige Frygt for at tvivle om deres Retfærdighed, kunde foragte alle Skumlerier og roligere nyde Embedets Agtelse.

Publikum beholder vel stedse sin Domstool, hvilken selv de anseeligste Embedsmænd ikke kan undrage sig fra; og den offentlige Meening burde være det paalideligste Beviis for en Embedsmands Værdie. Men denne offentlige Meening kan, især hos et indskrænket Publikum, for en Tid misledes, deels ved Kabaler af egennyttige Clienter eller uforstandige Venner, som forene Kræfter for at holde en Afgud paa nogen Tid i Veiret, deels ved frække og uforfammede Skribenter, som af Misundelse, Skadelyst eller herostratisk Begierlighed efter Celebritet, helst nage paa dem som de see i Besiddelse af offentlig Agt. Saa-danne Folkforsøvere bør en Mand, som det er om offentlig Agt at gjøre, af alle Kræfter at modsætte sig, for at rense Publikums Dom, og gjøre den til det den bør være, et ubdrageligt Mærke paa Fortieneste.

Hr. Biskoppen har bestemt dette periodiske Skrift, hvori han ikke binder sig til nogen vis Tid eller Antal af Ark, til at forsvare sig imod de forskiellige Angreb, som han i sin vidtløftige Embedskreds kan være udsat for, især i Tider som syne sig lykkelige ved Timoleons Begreb om Frihed: at det er enhver tilladt at sige om enhver hvad han vil, ustraffet. For Titelen af Pligtanker gjør han denne Rede. — Jeg kan ikke negte mig den Fornøielse at affkrive dette Sted, hvori Skibssproget er saa heldigen vedligeholdt, at man skulde troe at høre en søevant Mand tale.

Naar Søen er urolig, og Storm begynder at opreises, kaster en forsigtig Skipper sit Pligtanker ud, paa det at Vind og Storm ikke skal forsætte ham. Iligemaade troer ogsaa jeg, da nyt Uveir træk

fer op paa den lærde Himmel, at det er best, at fortøje sit Skib i Tide, for ei at jages paa Grund ved sin Uagtsomhed. I den liturgiske Feide lod jeg drive for Vind og Veir, og jeg slap lykkelig forbi Skier og Klipper, uden at lide nogen Skade. Næsten havde jeg besluttet stedse at giøre det samme. Men Lykken er ofte foranderlig. Maaskee det ogsaa kan vare længe, førend Uveiret lægger sig. Allerede i rum Tid har Vinden blæst haard og Skarp fra Maanedskristet Iris; nyelig begyndte den ligeledes at bruse i Maanedskristet Minerva, og det kan letteligen skee, at den ligesaa uforventet bryder hastig ud fra andre Hjørner. Min Havn er vel ikke den sikreste, efterdi jeg ligger paa en aaben Reed, som er udsat for alle mulige Vinde; men jeg har godt Skib og gode Redskaber. Velan! jeg lader mit Pligtanker falde, og faaer da nu at see, om ikke Skibet kan holde sig. Med andre Ord: jeg maae dog engang begynde at forsvare mig mod ublide Dommeres mangehaande Angreb".

De fleste af de Numere jeg har for mig, angaae en hos den nu afdøde Hospitalsforstander i Helsingør befunden Kassemangel, og de i den Anledning af en Anonym, som siden er befunden at være Præsten Hr. Sandal ved den tydske Meenighed sammesteds, i Maanedskristet Iris anbragte Usandheder og hadefulde Anfald paa Stiftets Dyrighed. — Forfatterens Tone er i denne Strid raak, og hans Forsvar for sin og sine Formænds Embedsførelse ført saaledes, at man sees han ikke har vildet, man skulde see igiennem Fingre med dem i noget, enten for Embedets Værdighed, eller for Antagonistens Dunkelhed. Imidlertid — at jeg skal giøre en Anonymforfatteres Ord i statistisk, juridisk og literarisk Bibliothek I og 2 Hefte 1793 Side 210 til mine — "kunde dog nok Stiftets Biskep, som foresat Dyrighed, af enhver Stiftets Præst efter Lovene giøre i det mindste Fordring paa an-

stændig Adfærd i det Offentlige, da hans Omhu for Stiftets Geistlige fortiente desuden et uforglemmeligt ærefuldt Minde hos enhver Ketsindig i Standen". Men hvad ere Love uden Sæder?

Om Folkesforførere, nyemodens Philosopher og Frie-hedsprædikantere. Til alles Opmærksomhed som elste borgerlig Friebed. Kiøbenhavn 1793.

Det var Tid engang, efter saa mange raae og ufor-dsiede Begreb om Borgerfriebed, der af Forførere saavel som Forsørte i vore Dage ere udsprede i Ver-den og have fortunlet Hovederne i alle Folkelasser, at en Mand opstod, som med Indsigt, Gynd og Værdighed kunde gaae Forsørerne imøde og drage Mafften af de Skurke, der under Friebeds Skin skjule de egennyttigste og herkesygeste Hensigter, og vise dem for de eenfoldige Vedbragte i deres sande Skikkelse.

Man ynder denne Forfatter i den Deel af hans lidet Skrift, hvor han med Varme declamerer imod disse nyemodens Philosopher som han kalder dem, der under Voltaires Fane søge at undergrave Reli-gionens og Statens Grundvolde, for paa deres Grav at opreise sin (deres) indbildte Friebeds og Lügbeds System. Efterat Menneket har ladet sig tyrannisere, saa af enkelte Despoter, saa af Geistlig-hed, endelig af Adels, er omsider, siger han, "Tou-ren kommen til det gemene Folk, det er Pøbel i alle Stænder, hvilken efter Frankeriges nye Statslære og Exempel synes at have stor Lust til at ophæve sig til Despotisme. Deune bliver uden tvivl den meest rasende, men og den sidste, hvorigiennem alle Tyrannier og Usurpationer vil faae en Ende. Thi under dette almindelige Maserie, vil alt det Ukrud, som endnu findes i Staterne blant alle Folkelasser fra de første til de sidste, oprykkes med Rødderne. Saa gyselig den franske Pøbel-despotisme fremstiller sig for

echvert Menneskehierte, der ikke har iklædt sig Billedsart, saa medfører den dog i alle øvrige europæiske Stater den gode Virkning, at alle onde og falske Mennesker blive mere demaskerede. Enhver aarvaagen Regjering kan nu lettere end før oversee Borgernes Tankemaade, og føre sig dem til Nytte og Advarsel. Folkets Stemme forkynder nu lydelig og høit overralt, hvad det hader og hvad det elsker. Den gode og kloge Regent kan lettelig indse, hvad han bør forbedre eller hvad han bør afskaffe. Ingen uden Tyrannen bør skælve. Man lærer nu meget let at kille den dydige, retskafne Mand, som sine Pligter troe, sætter i deres Opsyldelse sin Ære, sin Lyksalighed, fra den ærgerrige Sværmer og den lastefulde Utsling, hvilke søge Forandringer, ikke for Fædrelandets Skyld, en ubekendt Drift i deres Siel; men hiin fordi han vil spille en højere Rolle, finde et videre Rum for sine tvungne Passioner; og denne fordi han har intet at tabe, men haaber altid at vinde under en almindelig Forvirring".

Han tilbrer disse nye Stateshryeres Grundsaetninger, som opfyldte "af Odclæggelsens Roderstyggeslighed, af en giftig og smitsom Materie, der skal fordarve alle de Begreber, Mennesket hidindtil har gjort sig om borgerlig Lyksalighed, der skal udslukke den guddommelige Gnist, som hidindtil har underholdt Menneskets Haab om dets tilkommende Skiebne, der skal aabne alle Indgange for Mærkets Magt til at forjage Gudsyndelse og Sædelighed fra Jorden, at sætte Egoisme, Falskhed og Løgn til Lovgivere, samt Menneskets vilde Passioner til den executive Magt". Han erindrer, at de nyemodens Begreb om Frihed og Liighed kunde maaskee passe sig paa Mennesket i Naturens Stand, som det kom fra Skabers Haand, men ingen kunde paa Mennesket som det nu er, paa Mennesket i Selskab. "Der siges

han) Skovenes og Ørkenernes Koudyr ud af deres Huler, bind dem med Lænker, men slip dem snart løs igien, og de skal til Tak for deres Frihed rive dig og dine Børn og dine tamme Dyr i tusinde Stykker. Sammenligningen bliver grusom, jeg gyses derved; men desværre den bliver dog alt for sand. Lad os ikke smigre: af alle Koudyr blev Mennesket, uden Tvang af Overmagt og Love, det allergrummieste og farligste. Hvad vil da de rasende Sværmere med deres Friheds og Liigheds Systemer? Vil de forvandle polerede Nationer til afskyelige Barbarer? Reis ud til de vilde Folkelag i hine udyrkede Egne, for at oprette nye Stater eller vinde Martyrkronen; men lad os Europæer forblive i en roelig Nydelse af borgerlig eller lovbunden Frihed".

Den sande Liighed sætter Forfatteren i: at alle have lige Ret til de fastsatte Loves Beskyttelse. — Imod dette Begreb lader sig dog adskilligt erindre. Hvad om de fastsatte Love træde Menneskets naturlige og uafhængelige Retigheder under Fødder? om de f. Ex. tillade en Udelig at løskøbe sig med en ringe Pengesum for et begaaet Mord paa en Udelig? Er det Liighed?

Denne borgerlige Liighed tilstaaer Forf. kan ikke bestaae med arvelig Adelskab. "Ligesaa urimeligt (siger han) det var at ville ophæve al Forskiel imellem Stand, eller at benægte (nægte) enhver Regjering sin Ret til at udmærke ved visse Værestier og Agtesstegn dem som ved fortrinlige Egenskaber og Dyder gjøre sig dertil værdige, ligesaa urimeligt er det, at transportere flige Værestier paa Børnene, inden de selv ved Duellighed have fortjent det. Naar den almindelige Retfærdighedslov indbyder enhver Borger til at erhverve sig Værestier ved den mest Duellighed og Fortieneste imod Staten, saa bliver jo det arvelige Adelskab et Monopolium, som aldeles modsiges

Loven; thi hvad kan opmuntre de andre Klassers Børn til, endog med de største Genier og Evner, at emulere med Adelsens Børn, naar Erfaring beviser, at disse blive dem ved alle Leiligheder foretrukne, blot for de arvede Navnes Skyld? Sandt er det, at den Tid Adelskab først opkom, var denne Stand den eneste, som ved Opdragelse og Exempler kunde danne deres Børn til at fortiene Værespøster *). Men denne Aarsag er længe siden forsvunden. Der findes vel ikke meer en Adelsmand saa ukynlig eller taabelig, at han tør sige til sine Børn: Vor Stand besidder alene, som en Arverettighed, al Dyd og Forstand, derfor ere vi fødte til store Næad. Men kan Adelen ikke fødes med en eneste Dyd og Fortieneste, som gjør den berettiget til de Belønninger, Retfærdighed og Lov fastsætter: kan enhver anden Borger give sine Børn ligesaa god Opdragelse, hvorved de kunne erhverve ligesaa store Fortienester; saa ere de jo lige berettigede til Belønninger, saa er det jo den største

Uretfærdighed at give et tomt medfødt Navn Fortrin for en erhvervet virkelig Dyd”.

Den borgerlige Frihed bestaaer i: ubehindret at kunne anvende alle sin Siels og Legems Kræfter til at gjøre sig saa lykkelig og fornøjet som muelig, uden at skade andre. — Af alle bekjendte Regieringsformer, siger Forf., har den monarkiske de fleste Egenheder, som udfordres til at gjøre en Stat lykkelig, just fordi den i sin Sammensætning er den meest simple; og af alle er den demokratiske den stetteste, just fordi den bestaaer af alt for mange Afdelinger. Men i at deducere dette sidste, synes Forf. at have havt sine Øine alt for meget heftede paa hvad som er foregaaet og endnu foregaaer i Frankrig, hvis Forstyrrelse og Hovedagenterne i samme han skildrer med Liv og Sandhed. Vist nok er dette det beste Argumentum ad hominem, naar man vil opvække Afsky for Folkeregieringer. Men disses Forsvarere vil dog ikke glemme at erindre: at Folkeregiering ikke nød-

*) Jeg vilde snarere sige: at den Tid Adelskab først opkom, maatte det fortienes ved saadanne Naturgaver og Dyder, som snarest kan ventes at blive forplantede paa Børn og Efterfølgte: Jeg meener Styrke, Behændighed, Mod, Tapperhed. De fleste Adelsmænd vare Jægere eller Krigsmænd. Hine gjorde sig fortiente af Menneket, ved at beskytte det imod vilde Dyr, disse ved at beskytte det imod vilde og uselskabelige Menneker. Til begge Dele fodredes Kræfter, Mod og Legems Smidighed: Kort, Egenheder som grunde sig for det meeste i Menneket's physiske Natur, og derfor maaskee sikrere forplantes paa Slægten, end Wiisdom, Godhed, Retfærdighed. Thi

Fortes creantur fortibus & bonis.

Est in juvenis, est in equis patrum

Virtus, nec imbellem feroces

Progenerant aquilæ columbam

Horat. Od. IV, 4.

De fredelige Fortienester derimod, som det nyere Adelskab for det meste skulder sin Oprindelse, beroe mere paa Opdragelse end Natur. Det Adelskab som er erhvervet ved Forsædres Rigdomme, som er klobt, taler jeg intet om. Ikke at jeg foragter denne Adkomst til Udmærkelse. Der høres ogsaa Gaver, agtbare Gaver til at samle Midler paa lovlig Maade: der høres Wittighed, Industri, Oidentlighed til. Men de Gaver, hvorved Formue samles, ere forskjellige fra dem, hvorved den bevares og holdes sammen: til det første kræves positive Dyder, til det sidste ikkun negative.

vendig maae være Nobelregiering: at en af Monarkie og Folkeregiering blandet Constitution var det, som de oplysteste Mænd og redeligste Patrioter i Frankerig sigtede til: at alt hvad som foregaaer i Frankerig, ikke nødvendig maae være forbundet med enhver Revolution: at de grusomste Optrin i Frankerig ere foranledigede, i det mindste besmykkede med de fremmede Magters Indblanding i Rigets Anliggender o. a. m. Ligesaa har Forsk. og i at Fjeldre Monarkiets Fordel mere seet paa, hvad denne Regieringsform er og har været under Danmark's Christianer og Frederiker, end hvad den kan være og har været under Roms Tiberier, Caliguler og Neroner. Han mener: "En Regent maae have saa ringe Naturgaver, saa slet Opdragelse som muelig, saa maatte han dog nødvendig begribe dette: at hans egen personlige Interesse og Statens ere aldeles udelelige, og at han umuelig kan leve lykkelig og sikker i det Øieblik han vil skille dem ad". O ja! det troede Nero ogsaa i hans første 5 Regieringsaar, saalænge han endnu ikke ganske havde glemt sine Hovmesteres Formaninger, saalænge han selv endnu ikke turde troe, at Folket havde givet ham Magt til at givne med det alt hvad han vilde. Det indsaae han maaskee ogsaa tilsidst, da det var for sildig, da han havde gjort alle de Ulykker han kunde, og opvakt alle Folkelassers Had og Forsagt imod sig.

Det vilde føre mig forvidt, om jeg saaledes skulde drøvte Alt. — Til sidst henvender Forsk. sine Betragtninger til Fædrelandet med disse Montesquiens Ord: "Skal Montesquiens store Princip: at ingen Stat er lykkeligere end et Monarkie som regieres efter de

rette republikanske Grundsætninger, antages som et politisk Axiome, saa kiender jeg intet Land i Verden, hvor dette Princip bedre anvendes, end i vort Fædreland". Dette vil vel enhver Patriot gladelig sande med Forsk. Men naar han derpaa underretter sine Læsere om saadanne Ting som ingen kan vide, uden den der har seet vore Pladsmænd *) i Kortet, saasom: at Kronprindsen imodtog Bestyrelsen med et Deficit i Statskassen af 12 Tønder Guld: at han har ladet udtælle over 3 Million Rigsdaler, for at sætte Armeen og Flaaden paa den respectable Fod den nu befindes, og hvilken Danmark allene har at takke for, at Folket nyder Fred, og at visse tiltænkte Angreb paa Landet holdes tilbage, (S. 77): at uagtet de flere Millioner, som ere anvendte til at sætte Krigsmagten i den Forsætning, der er en uafhængig Nation værdig og nødvendig; uagtet de betydelige Extrabekostninger, som samme Tidens Conjuncturer gjorde uundgaaelige; saa findes der i Statskassen ei allene ingen Deficit, men vi have seet een Million Rigsdaler afbetalt paa uden- og indenrigs Gield i afvigte Aar (S. 79). — jeg siger, naar man læser dette og andet, saa forlanger man at vide, hvo Forsk. er, at han kan sige os dette med saadan Tilforlidelighed. Og til denne Fodring har man saameget mere Aarsag, som Forsk., uagtet han erklærer sig for en varm Ven af Trykkefriheden; dog ønsker denne eneste Indskrænkning: at enhver skulde sætte sit Navn under hvad han publicerer.

*) Mon dette Ord (som er dannet lige efter det engelske placeman's) ikke skulde fortjene at optages, tilligemed det nøeligen foreslaagne Stormænd? Thi ikke alle Stormænd ere Pladsmænd, d. e. Folk som beskæftede de vigtigste Pladse i Staten. Paa nogle Steder i Sydland kalder man de høiere Regieringscollegier Stellen.

VII.

Correspondents.

Hr. Professor Wille, Sognepræst i Eidsberg i Norge, har tilskrevet mig under 18de October, og begieret, at jeg vilde indrykke følgende hans Forklaring over det, som jeg i Universitetets-Journalen har, som han kalder det, viist mig stødt over. Saameget jeg ønsker at skaane Publikum for Stridigheder eller Modsigelser, som mine private Ytringer om Ting eller Personer kunne opvække, saa nødes jeg dog denne Gang til at sœie Hr. W. i sin Begiering; allerhelst da jeg af hans Skrivelse seer, at han i et til hans Tale holdet i Christiania den 4de Junii, sœiet Anhang, som skal være trykt i Kiøbenhavn, men som ikke er kommet mig for Døne, har offentlig giort denne Opfordring til mig. Jeg vilde altsaa ved min Bøgring opvække Mistanke om, at denne Forklaring indeholdt noget, som jeg ikke skjøttede om skulde være bekendt. Her er den da, i Alt, selv i Henseende til Interpunktionen, saaledes som jeg har faaet den, tilfjemed mine Anmærkninger.

Til S. T. Hr. Professor Baden i Kiøbenhavn:

"Jeg kiender Deres Skrifter og har stedse æret Deres Flid og Fortienester, skjønt jeg ei kiender Deres Person; men tillad mig, at jeg fort og uden Deres Fornærmelse tiener med nogle Rettelser, i haad De har anført om mig i Deres Kiøbenhavns Universitets-Journal for 1793 1ste pag. 41 og 42 og andet Hefte pag. 72. Det Exempel De har anført paa, at jeg i min Indbydelse til mine Norske Landsmænd var en slet Talsmand og Taler, rører mig slet ikke, hverken som Talsmand eller Taler; thi denne Indbydelse med de Norske Intelligenz-Edler No. 13

var jo ingen Tale (1), og er det Stilen deri De meener, saa kan jeg med Held forsvare hvert Ord jeg deri har ladet indsfyde, skjønt jeg skrev da med en større Hjertets Følelse (2) end den fuldkommen kunde overalt lade sig med Ord udtrykke; et Par smaa Feile mod Tydeligheden tilstaaer jeg, men ikke dem De anføre. Men hvad min Person angaaer som Talsmand og Taler, hvilken De fra Deres Domstol i Deres Journal erklærer for slet (3), da appellerer jeg fra den til min egen virkelige Tale selv, holdt den 4de Junii i Christiania dette Aar, som jeg hermed har den Ære at sende Dem, hvordan den er, ville De see og bedømme, som De selv synes (4), hvad Virkning den havde ligesaavel som min foregaaende Indbydelse, som De allerede har criticeret, er bekendt og vitterlig. Nu til det, som De har stødt Dem over, og som er udpeget med andre Bogstaver end det øvrige i Texten: At Fornuften selv tvæer sig, synes mig kan vel siges om en Fader, som haaet røres over sine Børns Skjæbne, og feiler jeg deri, at der ingen Lære-Anstalt gives for nogen af Kiønet til at lære alt det, som behøves i daglige Liv, saa spørger jeg: hvor er den? og hvor er især alt det samlet, som Fruentimmer behøver at vide i det daglige Liv (5)? jeg meener fornemmelig en offentlig Anstalt, som i visse Maader er analogue til et Academie for de Unge af Mandkønnet. Min Udladelse, som gaaer ud paa, at Stifterne ei kunde give deres Legater til mere end eet Universitet, saalænge der er kun eet i den Danske Stat, men vel, naar den flyttes eller deles for hele Statens Beste, og følger til desbedre Opfyldelse af Givernes Villie Celler deres formodentligen fornuftige og godde-

dige Hensigt, hvor Villien intet bestemmer) kalder De en Jesuiter-Politisk (6), visselig heel upasselig for mig, som en geistlig Forfatter, naar mine bemeldte Tanker smagte deraf; nei, Jesuiter-Politiken seer i alt, men særdeles i Undervisnings-Væsenet, langt anderledes ud, den har vidst ved Indflydelse overalt og hos alle i dens Cirkel at skaffe sig en Herredomme over baade Regenteres og Underaatteres Samvittigheder, Indsigter og Midler ved Lære-Sætninger, deels hemmelige, deels aabenbare, som undergrave baade Mennesselighed og Christendom, og hvad kommer den herved? Høistærede Professor melder, at jeg er en Dansk, vel! men behag at ligge (7) til, at jeg baade som Student og siden som Embedsmand har levet i Norge, har der min halve Familie, og at alle mine Værere er fødte Norske; desuden har i Gierningen høiligen viist min Hengivenhed for Norge, uden derfor at glemme den Mlet (8) i Danmark allerlangst fra Kiøbenhavn, hvor jeg er fød; altsaa er jeg ligesaavel Norsk som Dansk. I Deres andet Hefte pag. 72 skriver De, at en stolt og ædel Nation et vil laane Brev til mine overdrevne Fordringer, men disse ere kun problematiske, og bestaaer i blot Forestilling af Villighed (9), og i Tilfælde at intet erholdtes paa saadan Grund, da at finde sig i Skiebne; man har baade laant Brev til alt dette og tilskrevet mig meget herom, ja adskillige Norske forlængst ytret deres Tanker herom i en langt mere fordrende Tone end min. For Resten fornoier det mig, at Hr. Professoren i meget bifalder min og mine Norske Landsmænds Ønsker.

J. N. Wisse.

- 1) Kan man da være Talsmand uden Tale? rhetorisk Prydelse forlanger ingen i et Indbydelseskrift, men Fors. lastes just, fordi han har snappet efter denne, og grebet Skyen for Juno.
- 2) Naar man skriver af Hiertets Sjælle, pleier man ikke at forfalde til Phobus og Bombast.
- 3) Jeg har aldrig vedrørt Forfatterens Person, der ikke vedkommer enten min eller Publikums Domstol, uden for saavidt han selv behager at publicere den.
- 4) Jeg takker Hr. Professoren for Gaven af denne hans virkelige Tale, men beder ham at undskyldte, at jeg ikke kan indlade mig i dens Bedømmelse, da den ligger uden for min Journals Plan. Dens Virkning vil blive dens beste Anpriisning, og Fors. har Marsag at være stolt af den Virkning, den saavelsom hans Indbydelse allerede har havt og fremdeles, som jeg ønsker og haaber, vil have. Biskop Gunnerus, selv Normand, og den eneste Lærde i Danmark og Norge, som Regieringen den Gang betroede at indrette Lærdomsvæsenet i begge Riger, taler for et Academie i sit Fædreland. Etatsraad Kothe betiener sig af den beqvemteste Leilighed til at forfriske Sagen, Kronprindsens Reise til Norge. Alligevel falder den strax i Duale. Nu staaer Prof. W. frem med en Indbydelse, hvori Naturen sukker og Fornuften selv ivrer sig, og see! alt hvad som ynder Anliggender i begge Riger, reiser sig i Masse, for at tiene under hans Fane. End mere. Dr. Træschow, en norsk Mand, en Mand som ikke er vant til at ansee Tingene fra Overfladen, en Mand, hvis Stand og Situation burde frie ham fra Mistanke om Kryben og Hyklen, finder at Sagen

har sine store Betænkkeligheder; og da han kender sine Landsmænds Varme for hvad som sigter til Landets Væere, og befrygter, at Sagen ikke maatte blive betragtet fra alle dens Synspunkter, fremsætter han sine Modgrunde med Vished og filosofisk Kulde. Hans Landsmand værdige ikke at prøve hans Grunde med koldt Blod; man overvælder ham med Uartigheder; man forfølger ham; man forbittrer ham hans Opholdssted i hans eget Fædreland! I Sandhed, jeg misunder ikke Hr. W., men forundre mig maae jeg: non equidem invideo, miror magis.

- 5) Jeg svarer Hr. W. med et andet Spørgsmaal. Hvor finder man i Danmark saadan en offentlig Anstalt, hvor alt det er samlet, som Fruentimmer behøve at vide i det daglige Liv? Og saa spørger jeg atter: er saadan en Anstalt saa uomgiængelig nødvendig, at Forældres Hjærter maae bløde ved at savne den? Hvor lærte vore Mødre og Mormødre, hvad de behøvede i det daglige Liv, uden af deres Mødre: det beste Academie for Døtre? Jeg erindrer at have læst en Liigpræken over en Præstefone i Skaane fra forrige Aarhundrede, hvor det blev sagt til hendes Berømmelse, at hun havde beverket Kong Fridrik den Tredte med Følgeskab i 3 Dage til Kongens Fornøielse, uden at have haft anden Hielp end hendes Døtters og Huusfolkes. Og anden Berømmelse bør vel en Landsbyekone endnu i vore Tider ikke affectere. Men for at erhverve den, behøver hun ikke at have besøgt noget Academie. Jeg tilstaaer, i store og folkerige Stæder, hvor Huusmoderen lader faage, bage, brygge, brænde, sye, spinde ic. for sig, behøver hun at lære noget andet, for ikke at døe af Tidslede i sit eget Huus; og der-

til savnes gemeenslig heller ikke Leilighed paa saadanne Stæder; men at oprette offentlige Lærestæder for slige Tilfælde, lønner neppe Umagen.

- 6) Jeg tilstaaer: Udtrykket er haardt; men hvor kan bare sig for at tænke paa Jesuiterkneb, naar man hører en geistlig Mand tillægge Legaternes Stiftere saadanne reservationes mentales, hvorved man kan fordræie en Mand's sidste Villie, ligesom Rabulistens Interesse fodrer det?
- 7) Jeg har foresat mig at behandle Hr. Professorens Tilskrift, som et gammel Pergamentdocument, ellers skulde jeg ikke taget i Betænkning at forandre ligge, som en aabenbar Skrivfeil, til lægge.
- 8) Altsaa er ikkun den Vlet Jord, hvor vi ere fødte, vor Fædreland, og ikke det Hele, hvormed vi staae i nærmest Forbindelse i Henseende til Love, Sæder, Tænkemaade, Sprog o. s. v.? Hr. W. kan nu skaffe sig rigtigere Begreb om Fædreland af Hr. Assessor Salsens herlige lille Skrift om et norsk Academie, hvorom mere i næste Hefte.
- 9) Naar Hr. W. Fodringer vare billige, kunde de jo ikke længere ansees for problematiske; men de ere saalkidet billige, at man maatte have glemt de første Begreb om Ret og Billighed, naar man kunde laane dem Bre.

VIII.

Dødsfald.

Den 14de Septbr. døde H. E. Geheimeraad Theodorus Holmstiold, Overkammerer hos H. M. Enkedronningen og første Deputeret i General-Postamtet. Han var en af de Faa, som ved Lykkens Gunst og heldne Naturgaver svingede sig fra den jævne Middelsstand, hvori han var født, til de glimrende Crespo-

sker i Landet. Hans varme Jver for Naturens Studium, og naturlige Anlæg fornemmelig til Anatomien fulde have skaffet os i ham en af Eurapa's største Bundlæger og dueligste Operatører, dersom ikke en medfødt Smag for det Store og Prægtige, som blev end mere bestyrket ved hans Fortroelighed med den Mand, der lagde Grunden til hans Høihed, havde ført ham ind i adspredende og vidt udseende Foretagender, hvoraf han selv ikke kunde vente at see Frugterne. Smidlertid har han efterladt en Mineralisamling, som af Privatsamlinger har faa sine Lige, og tillige et kostbart Værk om Svampe (fungi), der i Tegningernes Fiinhed og Nøiagtighed overgaar efter Skønneres Dom de pragtfulde Værker af dette Slags, som Engelland og Frankrig har at opvise. Hans syrige Temperament udsatte ham for mange Uleiligheder, men gjorde tillige, at han drev alt hvad han foretog sig, med Varme, og forfulgte sin eengang lagte Plan, trøds alle Hindringer, med Standhaftighed. Dog besad han Videlighed nok i Karakteren til at lempe sig, naar Tid var, efter Omstændighederne. Porcelainsfabriken, dette Nationalindustrien og fornemmelig vor vindskibelige Justitæraad Møller hændrende Anlæg, har ham usigelig meget at takke. — Omstændeligere Efterretning om denne sielbue Mandes Fortienester, haaber jeg i næste Hefte at kunne meddele fra en hans mungaarige Ven og Ledsager paa hans literariske Reiser.

Den 5te October døde Hr. Balthasar Münster, Doctor i Theologien og Compastor til Petri Tydske Kirke. Hans Struensee's Omvendelseshistorie bliver ham stedse et ærefuldt Monument, som viser den oplyste Theolog, forenet med den populære Philosoph og den indsigtsfulde Menneskefænder. Af Petri Meninghed har han i Særdeleshed gjort sig fortient ved Gattigvæsenets Indretning, som fortsat paa den af ham lagte Grund synes at kunne love sig Barighed.

Den 23de October døde Hr. Christian Zorne, man, forhen Informator ved de Kongelige Pagar, i sin bedste Alder. Han lagde sig i sine første Studenteraar efter Mathematik og Philosophie, og gjorde for saa Nar siden en Reise til Zena, for at studere den kantiske Philosophie under Reinhold; hvori han og efter sin Hiemkomst tilbød sig at give Undervisning, og skrev nogle philosophiske Afhandlinger efter denne Philosophies Forestillingemaade, som ere indrykkede i *Minerva*.

IX.

Befordring.

Under 23de August er Mag. Torkel Baden (som efter sin Hiemkomst udenlands fra sidst i Maret 1791 har gjort sig belkiendt ved et latinsk Indbydelseskrift *De arte & ingenio Philostrati in describendis imaginibus*, en Beskrivelse over Normalkolen i Wien, i Breve indrykkede i *Minerva* for Junii Maaned 1792, og nyelig ved en kritisk Beskrivelse over tvende Zaandskrifter af Horats i det store Kongelige Bibliothek) alernaadigt beskiftet til overordentlig Professor i Philologien med Rang efter Rangsforordningens 6 Classe No. 13.

X.

I Anledning af Recensionen over denne Journal i de Kiøbenhavnsske lærde Efterretninger for dette Nar No. 42.

Jeg strider ikke med nogen om Meninger. Mine beslægger jeg med Grunde, og forlanger af den, som vil svække dem, at han bør svække Grundene, hvorpaa de ere byggede, og ikke fegte med tomme Udraab, forhadte Consequenter, Betragtninger over min Person og Forsatning, over forhen yttrede Meninger, og slige Methaveriers sædvánlige Vaaben.

Jeg kunde let vente, at Recensenten i de Kiøbenhavnsske lærde Efterretninger vilde tage Partie imod mig i Hen-

seende til den philosophiske Examen. At denne Examen bør affattes, er den betskende Meening d. e. ikke just Pluralitetens — den lader sig desuden vanskelig udforske — men deres, hvis Mening er gielde noget, og som have Magten at udføre, hvad de meene. Til disses Partie pleier gierne Hoben at helde sig: det staaer man mindst Fare ved at antage, og oftest vindes Ugunst ved at modsætte sig det. Da jeg bestred den philosophiske Examen, anfaaes min Mening for Paradox, og al Verden erklærede sig imod den. Siden den Tid have de tydske Pædagogers Principer mere udbredt sig iblant os, og da blant disse ogsaa er den, at al Tvang skal affattes ved Ungdommens Opdragelse og Underviisning, saa bleve da og Examinier, der tilforn vare betragtede som Opmuntringer og Belønninger for de Unge, anseete som Tvangsmidler og fordømte. Dennes Mening kunde saameget lettere blive herskende, som de der brugtes til vor Underviisningsvæsens Reform, kiendte størstedelen lidet til Universitetets Indretning, og havde stedse Idealet af de i smaae Steder anlagte tydske Universiteter i Hovedet.

Alt dette kan jeg gierne finde mig i: i tyve Aar maa meget forandres. Men naar den ovennævnte Recensent vil finde mig i Modsigelse med mig selv, fordi jeg i Aaret 1771 forkastede den philosophiske Examen, hvilken jeg i Aaret 1793 har forsvaret, uden at angive de forskellige Synspunkter, hvorunder jeg til de forskellige Tider har betragtet den, saa handler han uredelig, saa røber han ikke kun, hvad han selv ønsker maatte være sandt, og overtræder en Recensents Pligter, der, saalange han gjør Publikum Rede for Andres Meninger, bør glemme sine egne. Jeg havde sagt: at dersom jeg endnu kunde ansee den philosophiske Examen i samme Lys, som jeg betragtede den for 20 Aar siden, vilde jeg endnu ansee den for ligesaa nyttig som den Gang. Disse mine Ord anfører han; men istedet for at opgive de tvende vigtige Grunde jeg har for at ansee denne Examen i et andet Lys nu end da: Den første fordi den filosof. Ex. den Gang ikke var andet end en Igientagelse af den første, hvilket den nu ikke er, da der kræves Rede for Ting i Sprog og Videnskaber, som ikke ere lærte i Skolerne: den anden fordi jeg betragtede Uni-

versitetet forlagt til en liden Dye langt fra Hovedstaden, hvilket jeg nu ikke tør tænke paa — istedet (siger jeg) at angive disse forskellige Synspunkter, som høve al Modsigelse, gjør han et Spring til mine tvende Hovedgrunde for denne Examens Vedligeholdelse paa nærværende Tid; og da blant disse ogsaa er den, at denne Examen forbinder de Unge til at blive ved Universitetet i deres første Studenteraar, hvilket de ellers strax efter Depositten vilde forlade, og denne Grund, som dengang blev overseet af mig, gieldt ligesaa vel for 20 Aar siden, som nu; saa er strax den forhadte Slutning særdis, at Rectoren saae denne Examen i et andet Lys end Professoren.

Jeg indseer dog ikke, hvad Aarsag Rectoren kunde have til at modsætte sig den philosophiske Examen, som ikke angaaer ham. Skulde han have modsat sig nogen, vilde det vel blevet den første eller Examen Artium; men dennes Vedligeholdelse har jeg beviist med Grunde, som jeg endnu finder uomstødelige: til Beviis at min daværende Stilling, som Skolelærer, ingen Indflydelse har haft i mine Domme om de offentlige Examinier.

Hvad forresten den Grund angaaer, som har bevæget Griffenfeld til at faae den filosof. Ex. indført, da kiendte jeg den ikke dengang; og om jeg ogsaa havde kiendt den, skulde jeg ikke have fundet den kraeftig nok til at forsvare denne Examen i dens daværende Forsatning, da den, som sagt, ikke var andet end en Igientagelse af den første, og jeg altsaa ikke kunde fortænke udenbyes, især usformuende Studerende, om de heller vilde foretage denne Gientagelse Hjemme i deres Forældres Huse, end i den kostbare Hovedstad. Jeg er ogsaa forsikret om, at dersom man havde Professorernes Forelæsningsprotocoller fra disse Tider, vilde man finde Antallet af Tilhørere paa de filosof. Colleg. langt ringere end nu omstunder, om end skion de til Academiets Dimitteredes Antal var dengang større end nu.

Dette maa være nok for at vise, hvor skædesløst denne Recensent har fremstillet mine Tanker om den filosof. Examen, og med hvilken Lyst til at finde dem ugrundede. Denne Lyst sømmer sig ikke en Recensent, som intet Partie bør tage, men være lige forbudt, enten han finder en Favoritmening svækket eller bestyrket.